

**Кыргыз Республикасынын
Улуттук банкы**

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
ФИНАНСЫ СЕКТОРУНУН
ТУРУКТУУЛУГУ ЖӨНҮНДӨ ОТЧЁТ**

2023-жылдын жыйынтыгы боюнча

Июль 2024

Бишкек

РЕДАКЦИЯЛЫК КЕҢЕШ

Төрага	Куленбеков К.
Кеңештин мүчөлөрү	Жакыпов М. Абдраимов Э. Абдырахманов М. Жумаев Э. Мамбеткул кызы А.
Жооптуу катчы	Орозалиев А.

Уюштуруучу: Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы
Басылма Кыргыз Республикасынын Юстиция министрлигинде 2012-жылдын 17-августунда
каттоодон өтүп, № 1863 күбөлүккө ээ болгон

© Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы, 2024.

Басылманы Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын уруксатысыз кайсы болбосун формада, кандай болбосун каражаттар аркылуу басып чыгарууга жана таркатууга жол берилбейт. Кайра басып чыгарууда жана которууда «Кыргыз Республикасынын финансы секторунун туруктуулугу жөнүндө отчет» басылмасына милдеттүү түрдө шилтеме келтирүү зарыл.

Басылманын мазмунуна тиешелүү суроолор менен төмөнкү дарекке кайрылууга болот:

Бишкек шаары, Чүй проспекти, 168

Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы

Финансылык туруктуулукка мониторинг жүргүзүү бөлүмү

телефону: (+996 312) 61-22-46

факс: (+996 312) 61-07-30

электрондук почта: mabdyrahmanov@nbkr.kg

Басылма жылына 2 жолу мамлекеттик, расмий жана англис тилдеринде басылып чыгат.

Отчёттогу статистикалык, аналитикалык жана эсептик маалыматтар/баа берүүлөр отчёттук мезгилдин акырына карата абал боюнча келтирилген.

Бул басылмада колдонулган эсепке алуу ыкмалары же мурдагы маалыматтар өзгөрүшү мүмкүндүгүнөн улам, буга чейин жарыяланган маалыматтар өзгөртүлүшү ыктымал, демек 10 жыл ичиндеги маалыматтарга өзгөртүү киргизилиши мүмкүн.

Сандар тегеректелишинен улам, суммасын эсептөөдө акыркы катардагы эсептерде дал келбестиктер келип чыгышы мүмкүн.

Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын башка басылмалары

Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын жылдык отчёту

Басылма Улуттук банктын өткөн жыл ичинде аткарган иши жөнүндө толук маалымат камтылган отчёту болуп саналат. Отчётто экономиканын реалдуу секторундагы, финансылык жана тышкы секторлордогу өзгөрүүлөргө баа берүүлөр, Улуттук банктын акча-кредит чөйрөсүндө, банк жана төлөм системаларында, банк эмес финансы-кредит уюмдары секторунда кабыл алган чечимдери жана иш-аракеттери тууралуу маалымат, анын ичинде финансылык отчёт, Улуттук банк жөнүндө жалпы маалымат жана статистикалык тиркемелер камтылат. Басылма мамлекеттик, расмий жана англис тилдеринде басылып чыгат.

Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын бюллетени

Басылмада Кыргыз Республикасынын негизги макроэкономикалык жана финансылык көрсөткүчтөрү боюнча статистикалык маалымат камтылат. Улуттук банктын расмий интернет-сайтында мамлекеттик, расмий жана англис тилдеринде жарыяланат.

Акча-кредит саясаты жөнүндө отчёт

Отчёт аркылуу коомчулукка Улуттук банктын инфляциянын негизги факторлору жана Кыргыз Республикасынын тышкы жана ички чөйрөлөрүндө экономикалык жагдайдын өнүгүүсүнө баа берүүлөрдү иликтөөнүн жана болжолдоолордун негизинде акча-кредит саясаты чөйрөсүндө кабыл алынган чечимдери тууралуу маалымат берилет. Улуттук банктын расмий интернет-сайтында мамлекеттик, расмий жана англис тилдеринде жарыяланат.

Кыргыз Республикасынын төлөм теңдеми

Басылмада тышкы сектордун өнүгүү тенденциялары чагылдырылат жана анда төлөм теңдеми, тышкы соода жүргүзүү, эл аралык камдар, тышкы карыз жана эл аралык инвестициялык позициялар, ошондой эле төлөм теңдемин түзүүдө колдонулуучу метамаалыматтар жана маалымат базасы камтылат. Чейрек сайын – февраль, июнь, август, ноябрь айларында кыргыз, орус жана англис тилдеринде басылып чыгат.

Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын ченемдик актылары

Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы тарабынан кабыл алынган жоболор, нускоолор жана башка ченемдик укуктук актылар. Журнал болжолу менен ай ичинде бир жолу мамлекеттик жана расмий тилдерде басылып чыгат.

Улуттук банктын басылмалары бекитилген тизмеге ылайык таркатылат, ошондой эле Улуттук банктын расмий интернет-сайтында www.nbkr.kg/Басылмалар дареги боюнча жайгаштырылат.

МАЗМУНУ

КИРИШҮҮ	6
НЕГИЗГИ ТЫЯНАКТАР	8
I. МАКРОЭКОНОМИКАЛЫК ЖАНА ФИНАНСЫЛЫК КОНЪЮНКТУРА	9
1.1. Макроэкономикалык шарттар жана тобокелдиктер	9
1.2. Финансы секторунун түзүмү	12
1.3. Финансы рынокторунун абалы.....	14
1.3.1. Валюта жана акча рынокторунун абалы.....	14
1.3.2. Баалуу кагаздар рыногунун абалы.....	16
1.4. Кыймылсыз мүлк рыногу.....	18
II. БАНК СЕКТОРУ	24
2.1. Банк секторун өнүктүрүүнүн негизги тенденциялары.....	24
2.2. Банк секторунда орун алган тобокелдиктер.....	27
2.2.1. Кредиттик тобокелдик	27
2.2.2. Ликвиддүүлүк тобокелдиги.....	32
2.2.3. Концентрациялануу тобокелдиги	33
2.2.4. Валюта тобокелдиги.....	34
2.2.5. Пайыздык тобокелдик.....	36
2.2.6. «Дуушарлануу» тобокелдиги	37
2.2.7. Өлкөлүк тобокелдик	38
2.3. Банк секторун «кайтарым» стресс-тесттен өткөрүү.....	40
2.3.1. Кредиттик тобокелдикти «кайтарым» стресс-тесттен өткөрүү.....	40
2.3.2. Ликвиддүүлүк тобокелдигин «кайтарым» стресс-тесттен өткөрүү.....	41
2.3.3. Рыноктук тобокелдиктерди «кайтарым» стресс-тесттен өткөрүү	42
III. БАНК ЭМЕС ФИНАНСЫ-КРЕДИТ УЮМДАРЫ	43
3.1. Негизги тенденциялар	43
3.2. Банк эмес финансы-кредит уюмдарынын тобокелдиктери	46
3.3. БФКУ секторун стресс-тесттен өткөрүү	50
IV. ТӨЛӨМ СИСТЕМАЛАРЫ	52
V. ФИНАНСЫ СЕКТОРУНУН ИШИН ЖӨНГӨ САЛУУНУ ӨРКҮНДӨТҮҮ	55
ГЛОССАРИЙ	58
КЫСКАРТУУЛАРДЫН ТИЗМЕСИ	59

КИРИШҮҮ

Кыргыз Республикасынын финансы секторунун туруктуулугу жөнүндө отчет Улуттук банк тарабынан 2012-жылдан тартып жарыяланып келет. Отчеттун негизги максаты болуп, коомчулукка республиканын финансы системасынын туруктуулугуна жалпы баа берүү жөнүндө маалымдоо саналат.

Финансылык туруктуулук дегенден улам финансылык тең салмаксыздык жана таасирлер орун алган шартта да финансылык ортомчулук милдетин аткарууга өбөлгө түзгөн финансы мекемелеринин, финансы рынокторунун жана төлөм системаларынын жөнгө салынган жана үзгүлтүксүз ишин түшүнүү зарыл.

Жүргүзүлгөн мониторингдин жана финансылык туруктуулукка талдап-иликтөөлөрдүн натыйжалары Улуттук банк акча-кредит саясатынын негизги багыттарын иштеп чыгууда жана банк ишин жөнгө салууда, ошондой эле Кыргыз Республикасынын финансы-кредит уюмдарын өнүктүрүү стратегияларын иштеп чыгууда эске алынат.

Кыргыз Республикасынын финансы секторунун туруктуулугу жөнүндө отчет финансы рыногунун катышуучулары жана финансылык туруктуулук маселелерине кызыгуусун арткан жактар үчүн каралган.

КЫСТЫРМАЛАРДЫН ТИЗМЕСИ

1-кыстырма. Турак жай менен камсыз болуу индекси.....	22
2-кыстырма. Кыймылсыз мүлк рыногунда баанын өзгөрүүсүнүн банк секторуна таасирин стресс-тесттен өткөрүү.....	23
3-кыстырма. Коммерциялык банктардын статистикалык байкоо жүргүзүүсүнүн жыйынтыктары: кредиттөө	29
4-кыстырма. Коммерциялык банктардын статистикалык байкоо жүргүзүүсүнүн жыйынтыктары: ири кардарлар	30
5-кыстырма. Кредиттик жана валюта тобокелдиктери.....	35
6-кыстырма. Концентрациялануу индекстеринин негизинде БФКУ секторунун ишине баа берүү	48

НЕГИЗГИ ТЫЯНАКТАР

2023-жылы экономикалык жигердүүлүк сакталып турган. ИДӨнүн өсүшүнө негизинен кызмат көрсөтүү сектору (дүң жана чекене соода) жана иштеп чыгуу өнөр жайы түрткү берген.

Отчёттук мезгилде инфляциянын төмөндөө траекториясы байкалган, ал акча-кредит саясатынын өз убагында кабыл алынган чараларына шартталган.

2023-жылы мамлекеттик бюджет ИДӨгө карата 1,0 пайыз профицит менен аткарылган, бул кирешелердин өсүш армынын чыгашалардан озушуна шартталган. Муну өлкөдөгү экономикалык өсүш жана салыктык администрлөөнүн жакшырышы жана салыктык эмес кирешелердин өсүшү менен түшүндүрүүгө болот.

Отчёттук мезгилде банк секторунун активдер, кредит портфели, депозиттик база, капитал, финансылык ортомчулук деңгээли сыяктуу негизги көрсөткүчтөрүнүн өсүшү белгиленген.

2023-жылы банк секторунун кредит портфелинин сапаты 2022-жылдын ушул эле мезгилине салыштырмалуу жакшыргандыгы катталган. Банк системасынын капиталынын шайкештик деңгээлинин жогору болушу финансылык ортомчулук деңгээлин, иш натыйжалуулугун жогорулатуу жана келечекте банк секторунун туруктуулугун камсыз кылуу үчүн потенциалга ээ экендигин тастыктайт.

Эконометрикалык модель түзүү жана финансылык болжолдоонун моделин түзүүнүн натыйжалары мурдагыдай эле 2023-жылдын жыйынтыгы боюнча финансылык туруктуулук запасына ээ экендигин чагылдырып турат. Банк сектору «кайтарым» стресс-тесттен өткөрүүнүн жыйынтыгы көрсөтүп тургандай, кредит портфелдин сапатынын олуттуу начарлоосуна жана макроэкономикалык таасирлерге туруштук бере алат.

Банк эмес финансы-кредит уюмдар системасынын абалы орточо туруктуу катары бааланат. Төмөнкү көрсөткүчтөрдүн өсүшү белгиленүүдө: активдердин, кредит портфелдин, ресурстук базанын. Стресс-тесттин жыйынтыгы банк эмес финансы-кредит уюмдар секторунун кредиттик тобокелдиги орточо экендигин көрсөтүүдө.

Төлөм системаларында тобокелдик деңгээли жол берилген чекте болгон жана Кыргыз Республикасынын мыйзамдарында жана төлөм системаларынын эрежелеринде каралган тобокелдиктерди, ликвиддүүлүктүн сакталып турган жогору деңгээлин тескөө механизмдерине, камсыздандыруу депозиттеринин жана алдын ала төлөм системасына шартталган.

Отчёттук мезгилде финансы-кредит уюмдарынын ишин жөнгө салган ченемдик укуктук базанын өнүгүүсү негизинен, долбоорлорду каржылоо мүмкүнчүлүгүн кеңейтүүгө, кредиттөө системасын өнүктүрүүгө, санарип документтерди колдонууга киргизүүгө, ошондой эле ислам каржылоо принциптерин өнүктүрүүгө багытталган.

I. МАКРОЭКОНОМИКАЛЫК ЖАНА ФИНАНСЫЛЫК КОНЬЮНКТУРА

1.1. Макроэкономикалык шарттар жана тобокелдиктер

2023-жылы Кыргыз Республикасында жогорку деңгээлдеги экономикалык жигердүүлүк сакталып турган. Экономиканын өсүшүнө бир аз салым кошкон негизги секторлор болуп кызмат көрсөтүү сектору, көбүнчө дүң жана чекене соода, курулуш жана иштеп чыгуу өнөр жайы саналган.

Акча-кредит саясатынын өз убагында көрүлгөн чараларынын натыйжасында жылдык инфляция көрсөткүчү 2022-жылдын декабрындагы 14,7 пайыздан 2023-жылдын декабрында 7,3 пайызга чейин акырындап төмөндөгөн.

Мамлекеттик финансы секторунда фискалдык консолидациялоо саясаты жүргүзүлгөн, натыйжада 2023-жылдын жыйынтыгы боюнча мамлекеттик бюджетте профицит түптөлгөн.

Тышкы шарттар

Акыркы жылдарда бир катар экономикалык жана геосаясий таасирлердин алкагында глобалдуу экономикалык жигердүүлүк начар бойдон калууда. Дүйнөлүк инфляция алдыңкы өлкөлөр акча-кредит саясатын катуулаткандыгына байланыштуу бир аз төмөндөө тенденциясына ээ болгон, бирок базалык инфляция деңгээли¹ көпчүлүк өлкөлөрдө жогорку маанилерде туруктуу сакталууда. Дүйнөнүн алдыңкы өлкөлөрүнүн экономикаларында өсүш арымдын басаңдашы өнүккөн өлкөлөрдө тышкы суроо-талаптын төмөндөөсүн шарттайт. Бирок ЕАЭБга мүчө өлкөлөрдүн экономикаларында реалдуу ИДӨнүн алгылыктуу өсүш динамикасы белгиленген.

Ички шарттар

Ички дүң өнүм

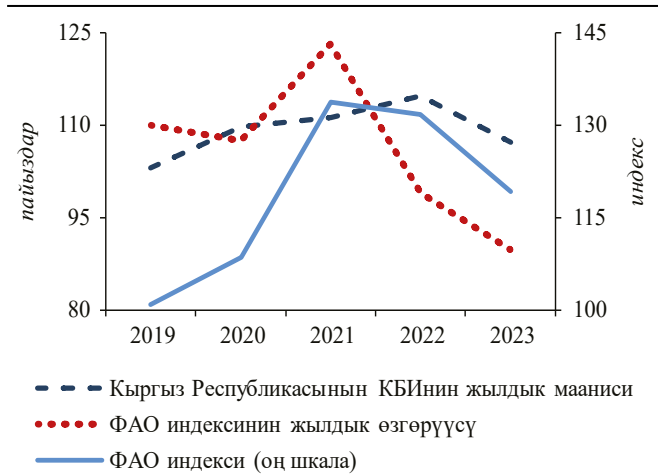
2023-жылы Кыргыз Республикасында экономикалык жигердүүлүк өткөн жылдагы алгылыктуу динамиканы уланткан. Реалдуу ИДӨнүн өсүш арымы 6,2 пайызды (2022-жылы – 9,0 пайыз) түзгөн. Отчёттук жыл жыйынтыгы боюнча өлкө ИДӨсүнүн номиналдуу көлөмү (ИДӨ күндөлүк баада) 1 228,9 млрд сомду түзгөн. ИДӨ дефлятору 13,4 пайыз деңгээлде же 2022-жылга караганда 6,2 п.п. төмөн түптөлгөн.

Алгылыктуу динамика экономиканын бардык секторлорунда белгиленген, мында кыйла көбүрөөк экономикалык жигердүүлүк кызмат көрсөтүү жана курулуш секторлорунда байкалган. Кызмат көрсөтүү секторунун ИДӨнүн өсүшүнө салымы 2023-жылдын жыйынтыгы боюнча 3,1 п.п. түзгөн, бул негизинен дүң жана чекене сооданын 15,1 пайызга көбөйүшүнөн улам болгон. ИДӨнүн 0,7 п.п. өлчөмдө өсүшүнө салым кошкон курулуш сектору отчёттук жылы реалдуу мааниде пайдалуу кендерди казып алуу объектилерин куруу, иштеп чыгуу өндүрүшүнүн, дүң жана чекене сооданын өсүшү эсебинен 10,3 пайызга көбөйгөн. Өнөр жай сектору боюнча 2022-жылдагы 11,9 пайызга каршы, 2023-жылдын жыйынтыгы боюнча 2,7 пайызга өсүш катталган.

¹ Энергия продукцияларга жана азык-түлүккө баанын өзгөрүлмөлүүлүгү эске алынбайт.

Инфляция

1.1.1-график. Кыргыз Республикасында КБИ жана ФАО индексинин динамикасы

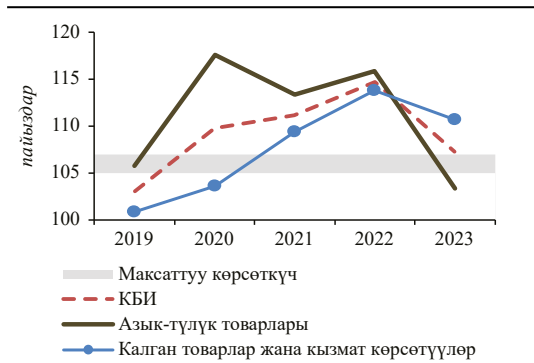

Булагы: КР УСК

тарабынан сунуштун көбөйүшү менен шартталган. Дүйнөлүк рынокто кантка баа 2023-жылдын 9 айы бою өндүрүүчү өлкөлөрдө аба-ырайы шарттарынан улам түшүмдүн аз болушуна байланыштуу өскөн, ал эми жылдын акырына карата төмөндөгөн.

Дүйнөлүк азык-түлүк рынокторунда түптөлгөн баа жагдайы ички баанын тышкы рыноктордон олуттуу деңгээлде көз карандылыгына, ошондой эле керектөө куржунунун жарымына жакынын ээлеген жана негизинен импорттолуучу азык-түлүк товарлары жалпы инфляцияга олуттуу салым кошкондугуна байланыштуу Кыргыз Республикасындагы инфляцияга түздөн-түз таасирин тийгизет.

1.1.2-график. Кыргыз Республикасында КБИ (жылдык мааниси, 2022-жылдын декабрына карата 2023-жылдын декабры)

Булагы: КР УСК, www.fao.org

Отчёттук жыл жыйынтыгы боюнча ФАО азык-түлүк баа индекси 19,9 пункт чегинде же 2022-жылдагы орточо көрсөткүчтөн 13,8 пайызга төмөн түптөлгөн жана 124,7 пунктту түзгөн. Бул көрсөткүчтүн бүтүндөй 2023-жыл бою төмөндөө тенденцияда болушу жалпысынан дүйнөлүк азык-түлүк рыногунда сунуштун жетиштүү деңгээлде болушу жана суроо-талаптын солгундашы менен түшүндүрүлөт. Дан эгиндерине жана өсүмдүк майына, дүйнөлүк баа рынокто сунуштун өсүшүнөн улам акырындап төмөндөгөн; эт жана сүт продукциясы рыногунда баанын төмөндөө динамикасы импорттук суроо-талаптын солгундашында экспорттоочу өлкөлөр

Кыргыз Республикасында жылдык инфляция көрсөткүчүнүн акырындап төмөндөөсү байкалган. Кыргыз Республикасынын УСКнын маалыматтарына ылайык 2023-жылдын акырына карата инфляция 2022-жылдын декабрындагы 14,7 пайыздан төмөндөө менен жылдык мааниде 7,3 пайызды түзгөн.

Инфляциянын жылдык көрсөткүчү төмөнкүчө калыптанган: азык-түлүк товарларына баанын өсүшү 3,4 пайызды, азык-түлүктөн башка товарларга – 12,2 пайызды, алкогольдук ичимдиктерге жана тамекиге – 11,3 пайызды, кызмат көрсөтүүлөргө – 9,1 пайызды түзгөн.

Эмгек рыногу жана эмгек акы

Жумуш издөө максатында жумуш менен камсыздоо боюнча мамлекеттик кызмат органдарында катталган иш менен камсыз болбогон калктын саны олуттуу кыскаргандыгы байкалган. 2024-жылдын 1-январына карата 91,6 миң жумушсуз катталган, бул өткөн жылдагыга салыштырганда 7,3 пайызга аз (2022-жылы 1,5 пайызга кыскарган). Жумуш менен камсыз болбогон калктын жалпы санында катталган жумушсуздардын саны 2022-жылга салыштырганда 9,5 пайызга, 67,6 миң адамга чейин кыскарган (2022-жылы – 0,5 пайызга).

2023-жылы катталган жумушсуздардын деңгээли экономикалык жактан жигердүү калктын 2,5 пайызын түзүү менен 2022-жылдагы көрсөткүчкө салыштырганда 0,3 пайыздык пунктка төмөндөгөн.

Жалпысынан 2023-жыл ичинде экономикалык иштин бардык түрлөрү боюнча эмгек акынын алгылыктуу өсүш динамикасы белгиленген. Кароого алынып жаткан мезгилдин жыйынтыгы боюнча бир кызматкердин орточо айлык номиналдык эмгек акысы 33,3 миң сомду түзүп, өткөн жылдагы көрсөткүчкө салыштырганда 20,6 пайызга өскөн. 2023-жылы реалдуу эмгек акы 2022-жылдын тиешелүү мезгилине салыштырганда 8,6 пайызга көбөйгөн.

Мамлекеттик бюджет

Кыргыз Республикасынын Финансы министрлигинин Борбордук казыналыгынын алдын ала маалыматы боюнча 2023-жылы мамлекеттик бюджет чыгашага салыштырганда кирешелердин өсүш арымынын озушунан улам 12,6 млрд сом профицит менен аткарылган (ИДӨгө карата 1,0 пайыз), салыктык администрлөөнү жакшыртуу боюнча кабыл алынган чаралар менен бирге экономикалык өсүш жана салыктык эмес кирешелердин өсүшү менен түшүндүрүлөт. Мында бюджетке келип түшүүлөрдүн жалпы көлөмүндө 44,2 пайыз өлкөгө алынып келинген товарларга салык жана чет өлкөдөн алынган расмий трансферттер ээлегендигин белгилей кетүү зарыл. Бюджеттик чыгашалардын олуттуу бөлүгү мурдагыдай эле күндөлүк чыгашаларды жабууга багытталган, мында капиталдык чыгашалардын, анын ичинде программалык мамлекеттик инвестициялардын алкагында өсүш динамикасы белгиленген. Кыргыз Республикасынын Министрлер Кабинетинин (мындан ары – Министрлер Кабинети) экономикалык саясат чаралары отчеттук мезгил ичинде калк алдында социалдык милдеттенмелерди толук көлөмдө аткарууга мүмкүнчүлүк берди.

Мамлекеттик карыздын түзүмүндө ички карыздын үлүшү 2022-жылдын акырына карата 19,7 пайыздан 2023-жылдын акырында 25,9 пайызга чейин өскөн. Ушуга байланыштуу Министрлер Кабинетинин финансылык активдер жана милдеттенмелер менен операциялары боюнча «акциялар жана капиталда катышуунун башка формалары», «кредиттер, ссудалар жана зайымдар» статьялары боюнча олуттуу чыгашалар жана ички жана тышкы милдеттенмелерди төлөөгө байланыштуу чыгашалар байкалган. Тышкы булактардын эсебинен бюджетти таза каржылоо 14,2 млрд сомду (ИДӨгө карата 1,2 пайыз) жана ички булактардын эсебинен – 0,6 млрд сомду (ИДӨгө карата 0,05 пайыз) түзгөн.

Макроэкономикалык тобокелдиктер

Макроэкономикалык тобокелдиктер дүйнөдөгү геосаясий белгисиздиктен улам сакталып турат.

2023-жылдын акырында инфляциянын төмөндөө динамикасына карабастан алгылыксыз жаратылыш шарттарынын айыл чарбага тийгизген терс таасиринен улам суроо-талап жана тобокелдиктер жогорку деңгээлде сакталууда.

Жалпысынан өлкө экономикасына таасирин тийгизиши мүмкүн болгон негизги тобокелдиктер дүйнөдөгү жогорку деңгээлдеги белгисиздик жагдайына жана геосаясий курч абалдын сакталып турушуна шартталган тышкы чөйрөнүн факторлорунан улам келип чыккан.

1.2. Финансы секторунун түзүмү

Кыргыз Республикасынын финансы секторунун институционалдык түзүмүн коммерциялык банктар жана башка финансы институттары түзөт.

1.2.1-таблица. Финансы секторунун институционалдык түзүмү (финансы институттарынын саны)

Финансы институттары	2019	2020	2021	2022	2023
Коммерциялык банктар	24	23	23	23	23
Башка финансылык компаниялар, анын ичинде:	662	642	630	711	842
Банктык эмес финансы-кредит уюмдары (БФКУ), анын ичинде:	637	617	604	686	815
Микрофинансылык уюмдар, анын ичинде:	137	134	133	130	121
микрокредиттик компаниялар	89	87	86	87	78
микрокредиттик агенттиктер	39	38	37	34	34
микрофинансылык компаниялар	9	9	10	9	9
Адистештирилген финансы-кредит уюму	1	1	1	1	1
Кредиттик бюролору	2	2	2	2	2
Кредиттик союздар	95	92	88	84	81
Алмашуу бюролору	401	387	379	467	609
Гарантиялык фонд ААКсы	1	1	1	1	1
Турак жай-сактык кредиттик компаниялар	-	-	1	1	0
Камсыздандыруу компаниялары*	17	16	16	15	17
Инвестициялык фонддор*	3	3	3	3	3
Фондулук биржалар*	2	3	4	4	4
Пенсиялык фонддор*	3	3	3	3	3

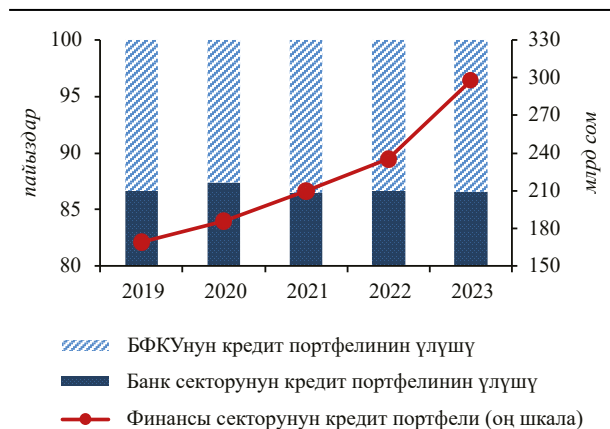
Булагы: КБ, БФКУ, КР УСК, Мамфинкөзөмөл

* Жылдын акырына карата маалыматтар.

2023-жылдын акырына карата банктардын жана БФКУлардын активдери 668,2 млрд сомду же ИДӨгө карата 54,4 пайызды түзгөн.

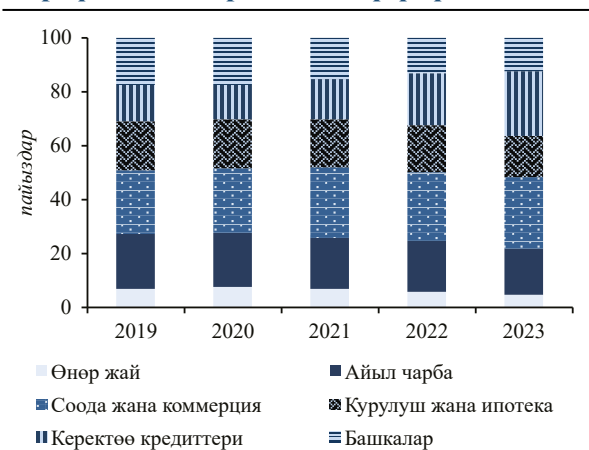
2023-жылдын жыйынтыгы боюнча финансы секторунун чогуу алгандагы кредит портфели 297,8 млрд сомду же ИДӨгө карата 24,2 пайызды түзгөн. Финансы секторунун кредит портфелиндеги банктардын кредиттеринин үлүшү өзгөргөн эмес жана 2023-жылдын акырына карата 86,6 пайызды түзгөн (1.2.1-график).

1.2.1-график. Кредит портфелинин түзүмү

Булагы: КБ жана БФКУ

1.2.2-график. Финансы секторунун кредит портфелинин тармактык түзүмү

Булагы: КБ жана БФКУ

Коммерциялык банктардын кредит портфелинин тармактык түзүмүндө мурдагыдай эле кредиттердин жогорку концентрацияланышы соода чөйрөсүндө, ал эми БФКУда – керектөө кредиттеринде сакталып турат. Экономиканын жогоруда аталган тармактарында финансы секторунун кредит портфелинин чогуу алгандагы үлүшү 2023-жылдын акырында кредиттердин жалпы көлөмүнүн 50,4 пайызына жетүү менен 129,9 млрд сомду түзгөн (1.2.2-график).

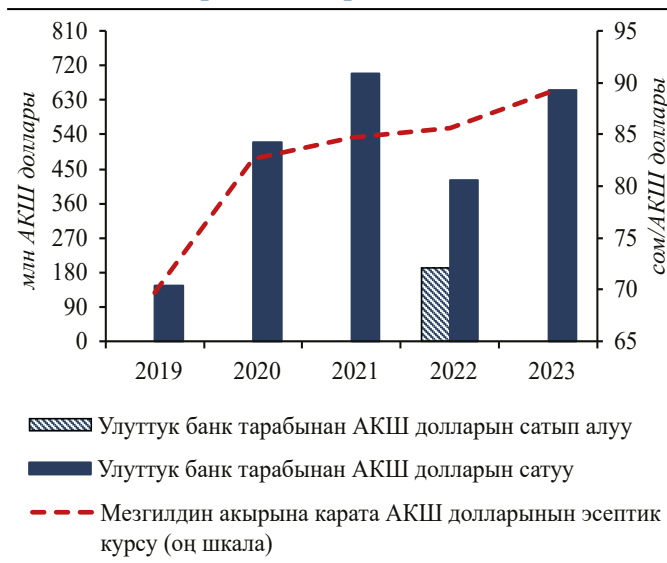
1.3. Финансы рынокторунун абалы

Региондо геосаясий белгисиздиктин сакталып турушуна карабастан, Улуттук банк өзгөрүлмө алмашуу курсунун учурдагы режими алкагында улуттук валютанын сатып алуу жөндөмдүүлүгүн сактап калууга жетишти. Ички валюта рыногу туруктуу болгон. Банктар аралык акча рыногунда олуттуу өзгөрүү болгон эмес, финансы рыногунун бул сегментинин пайыздык чендери Улуттук банк тарабынан белгиленген пайыздык чектин алкагында өзгөрүп турган.

1.3.1. Валюта жана акча рынокторунун абалы

Валюта рыногу

1.3.1.1-график. Валюта рыногунда Улуттук банктын интервенцияларынын динамикасы

Булагы: КР УСК

2022-жылы тышкы рыноктордо жогорку өзгөрүлмөлүүлүктүн натыйжасында диапазон 1 АКШ доллары үчүн 79,5000-105,0000 сомду (25,5 сом) түзгөн, бул геосаясий жагдайдын начарлашы менен түшүндүрүлөт.

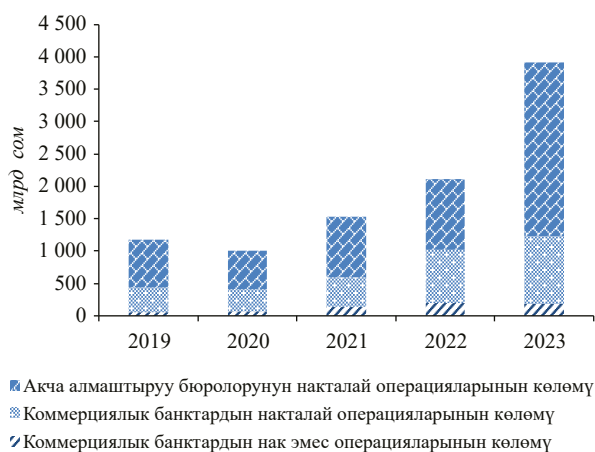
2023-жылы Улуттук банк алмашуу курсунун кескин өзгөрүшүн текшилөө максатында чет өлкө валютасын сатуу боюнча 655,7 млн АКШ доллары суммасында валюта интервенцияларын жүргүзгөн.

2023-жылы ички валюта рыногундагы жагдай региондо геосаясий белгисиздиктин сакталып турушу шартында Кыргыз Республикасынын экономикасынын өнүгүү тенденциясын эске алуу менен өнүгүүсүн уланткан.

2023-жылдын акырына карата абал боюнча сомго карата АКШ долларынын расмий курсу АКШ доллары үчүн 89,0853 сомду түзүү менен 2022-жылдын акырындагы көрсөткүчкө салыштырганда 4,0 пайызга көбөйгөн.

Суроо-талаптын жана сунуштун салыштырма тең салмактуулугу шартында расмий алмашуу курсунун өзгөрүү диапозону отчеттук жылы 1 АКШ доллары үчүн 85,6800-89,3200

1.3.1.2-график. Операциялардын түрлөрү боюнча чет өлкө валютасын сатып алуу жана сатуу көлөмү (сом эквивалентинде)

Булагы: Улуттук банк

көрсөткөн. Бул кытай юанында алмашуу операцияларынын көлөмүн башка валюталар менен операциялардын жалпы көлөмүнөн бөлүү зарылчылыгын шарттаган. Бул операциялардын өсүшү валюта рыногунун катышуучулары тарабынан экспорттук-импорттук операцияларды жүргүзүү үчүн суроо-талаптын өсүшү менен шартталган.

Валюталар боюнча операциялардын жалпы түзүмүндө өзгөрүүлөр болгон: негизги үлүштү АКШ долларын сатып алуу-сатуу боюнча операциялар ээлеген (алардын үлүшү 2022-жылдын ушул эле көрсөткүчүнө салыштырмалуу 46,6дан 48,6 пайызга чейин өскөн); орус рублин сатып алуу-сатуу боюнча операциялардын үлүшү, тескерисинче, 51,7 пайыздан 48,4 пайызга чейин кыскарган; евро менен операциялардын үлүшү 1,6 пайыз деңгээлинде сакталып калган; юань менен операциялардын үлүшү нөлгө жакын мааниден (0,0002 пайыз) 1,4 пайызга чейин олуттуу өскөн; казак теңгесиндеги операциялардын үлүшү 0,1 пайыздан 0,05 пайызга чейин азайган.

Чет өлкө валютасына суроо-талаптын өсүшүнүн кошумча фактору болуп саналган, региондо белгисиздик деңгээлинин сакталып турушу шартында, отчеттук жыл ичинде накталай формада жүргүзүлгөн алмашуу операцияларынын үлүшү көбөйгөн (95,1 пайыз (+4,6 п.п.)), ал эми накталай операциялардын түзүмүндө эң чоң үлүштү, мурдагыдай эле, алмашуу бюролорунун накталай операциялары ээлейт.

Акча рыногу

2023-жылы кредиттик ресурстардын банктар аралык рыногу анын катышуучуларына өз ликвиддүүлүгүн натыйжалуу тескөө мүмкүнчүлүгүн берүү менен финансылык ресурстарды кайра бөлүштүрүүнү камсыз кылууну уланткан. Катышуучулардын активдүүлүгү жогорку деңгээлде сакталып калган, бул банк ситстемасында үстөк ликвиддүүлүктү бөлүштүрүүнүн ар түрдүүлүгү менен шартталган.

Банктар аралык рынокто банктардын репо жана своп операциялар сегменттеринде жигердүүлүгү белгиленген (негизинен улуттук валютаны пайдалануу менен), ал эми улуттук жана чет өлкө валюталарында стандарттык кредиттерди берүү боюнча операциялар жүргүзүлгөн эмес.

Жыл ичинде репо шарттарында бүтүмдөрдүн көлөмү 2022-жылга салыштырмалуу 70,3 пайызга, 14,9дан 25,4 млрд сомго чейин өскөн. Репо-операциялары боюнча орточо салмактанып алынган пайыздык чен 11,5 пайызга (-0,6 п.п.) чейин төмөндөгөн, ал эми орточо салмактанып алынган мөөнөт 2022-жылдагыдай эле 4 күндү түзгөн.

Отчёттук мезгилде коммерциялык банктар тарабынан ички рынокто сыяктуу эле, резидент эмес банктар менен да жүргүзүлгөн своп операциялардын жалпы көлөмү доллар эквивалентинде 774,4 млн АКШ долларын түзүп, 2022-жылдагы көрсөткүчкө салыштырмалуу 60,5 пайызга төмөндөгөн. Ошол эле учурда улуттук валютаны пайдалануу менен своп операцияларынын көлөмү 68,8 пайызга, 52,0 млрд сомго чейин көбөйгөн. Кароого алынып жаткан мезгил ичинде Улуттук банк своп операцияларын жүргүзгөн эмес.

2023-жылы банк системасындагы үстөк ликвиддүүлүк шарттарында Улуттук банктын кыска мөөнөттүү кредиттик ресурстарына коммерциялык банктар тарабынан суроо-талап олуттуу кыскарган. Улуттук банк тарабынан убактылуу ликвиддүүлүк ажырымын жабууга берилген «овернайт» кредиттеринин көлөмү кароого алынган мезгил ичинде 844,5 млн сомду түздү (2022-жылы – 16,7 млрд сом). Башка кайра каржылоо инструменттери алкагында Улуттук банктын кредиттик ресурстары берилген эмес. Жыл ичинде коммерциялык банктар күн сайын өздөрүнүн бош каражаттарын Улуттук банктагы «овернайт» депозиттерине жайгаштырышкан. Коммерциялык банктардын акча каражаттарын Улуттук банктагы «овернайт» депозиттерине жайгаштыруунун жалпы көлөмү 4 402,1 млрд сомду (орточо күндүк көлөмү – 17,6 млрд сом) түздү, бул 2022-жылдагы көрсөткүчкө салыштырмалуу 24,4 пайызга көп.

1.3.2. Баалуу кагаздар рыногунун абалы

2023-жылы мамлекеттик баалуу кагаздар рыногун мамлекеттик казына векселдери (МКВ) жана мамлекеттик казына милдеттенмелери (МКК) түзгөн. 2023-жылдын май айынан тартып мамлекеттик баалуу кагаздарды жайгаштыруу жана жүгүртүү эки соода аянтчасында ишке ашырылган: 12 айлык МКВ жана 2 жылдык МКВлар «Кыргыз фондулук биржасы» ЖАК («КФБ» ЖАК) соода аянтчасында жайгаштырыла баштаган, калган бөлүгү Улуттук банктын соода аянтчасында жайгаштырылышын уланткан².

2023-жылдын январь-апрель айларында Улуттук банктын соода аянтчасында МБКлар рыногунун кыска мөөнөттүү сегменти 12 айлык мамлекеттик казына векселдер менен сунушталган. Сунуштун, суроо-талаптын жана сатуунун көлөмү тиешелүүлүгүнө жараша 0,5 млрд сомду, 0,1 млрд сомду жана 11,7 млн сомду түзгөн. Бул баалуу кагаздар боюнча орточо алынган кирешелүүлүк 8,5 пайыз чегинде катталган.

Улуттук банктын соода аянтчасында МБКлардын узак мөөнөттүү сегменти 2022-жылга салыштырмалуу жигердүүлүктүн өсүшү менен белгиленген жана 2 жылдан 20 жылга чейинки бардык мөөнөттөгү баалуу кагаздар менен көрсөтүлгөн. МКОлорго суроо-талап мамлекеттик банктардан жана институционалдык инвесторлордон келип түшкөн. Сунуштун көлөмү, катышуучулардын суроо-талаптары, ошондой эле МКОлорду сатуу көлөмү 2023-жылдын жыйынтыгы боюнча тиешелүүлүгүнө жараша 2,1 эсеге, 2,2 эсеге жана 2,4 эсеге өскөн. Мамлекеттик бюджетти каржылоого каражаттардын эң көп көлөмү жүгүртүү мөөнөтү 10 жылдык жана 7 жылдык мамлекеттик облигацияларды сатуунун эсебинен тартылган, сатуунун жалпы көлөмүндө алардын үлүшү тиешелүүлүгүнө жараша 29,3 жана 24,5 пайызды түзгөн. Отчеттук мезгилде МКОнун жалпы орточо алынган кирешелүүлүгү 15,6 пайыз деңгээлинде болгон, бул 2022-жылга караганда 0,6 п.п жогору.

² Кыргыз Республикасынын Министрлер Кабинетинин 2022-жылдын 4-ноябрындагы №609-р, ички жана тышкы инвесторлордун ачык жайгаштырылган мамлекеттик баалуу кагаздар рыногунан пайдалануу мүмкүнчүлүгүн кеңейтүүгө багытталган тескемесин ишке ашыруу алкагында 2023-жылдын май айынан бери «Кыргыз фондулук биржасы» ЖАКтын соода аянтчасында жүгүртүү мөөнөтү 12 айлык МКОлорду жана 2 жылдык МКОлорду жайгаштыруу жана жүгүртүү процесси башталган.

«КФБ» ЖАКтын соода аянтчасында жүгүртүү мөөнөтү 12 айлык МКВларды сатуу көлөмү 13,0 пайыз орточо салмактанып алынган кирешелүүлүк менен 0,2 млрд сомду, 2 жылдык МКВларды сатуу көлөмү 15,2 пайыз орточо салмактанып алынган кирешелүүлүк менен 1,2 млрд сомду түзгөн.

Банк системасында үстөк ликвиддүүлүктүн жогорку деңгээлин сактоо шартында Улуттук банктын ноталар рыногу бул баалуу кагаздарга суроо-талаптын, сунуштун жана сатуунун рекорддук деңгээлин көрсөткөн. Сатуулардын эң чоң көлөмү жүгүртүү мөөнөтү 28 күн (37,3 пайыз), андан кийин жүгүртүү мөөнөтү 7 жана 14 күндүк ноталарга (тиешелүүлүгүнө жараша 29,1 жана 27,7 пайыз), андан кийин 91 жана 182 күндүк ноталарга (5,1 жана 0,8 пайыз) туура келген. 2022-жылдагы көрсөткүчкө ссалыштырмалуу ноталардын орточо салмактанып алынган кирешелүүлүгү 0,1 п.п., 11,9 пайызга чейин төмөндөгөн.

1.4. Кыймылсыз мүлк рыногу

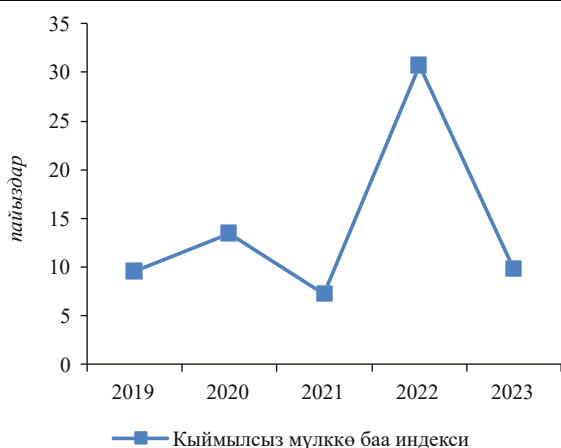
Кыргыз Республикасынын кыймылсыз мүлк рыногунда 2023-жылдын жыйынтыгы боюнча кыймылсыз мүлккө баа индексинин өсүш арымынын басаңдашы байкалган, бул өткөн жылга салыштырганда жеке турак үйлөргө (баанын өсүшү 14,6 пайыз) жана квартираларга (баанын өсүшү 4,8 пайыз) баанын өсүшүнүн кыскаруусу менен шартталган.

Орточо эмгек акы деңгээлинин жогорулашы (29,4 пайызга өсүш) да байкалган, бул кыймылсыз мүлктөн пайдалануу мүмкүнчүлүгү жагдайынын жаакшыргандыгын мүнөздөө менен турак жайдын жеткиликтүүлүк индексине алгылыктуу таасирин тийгизген.

Кыймылсыз мүлк рыногу боюнча финансы сектору үчүн тобокелдиктер орточо деңгээлде калууда, бул банктардын жалпы кредит портфелинде ипотекалык кредиттердин³ үлүшүнүн жогору болбогондугуна байланыштуу.

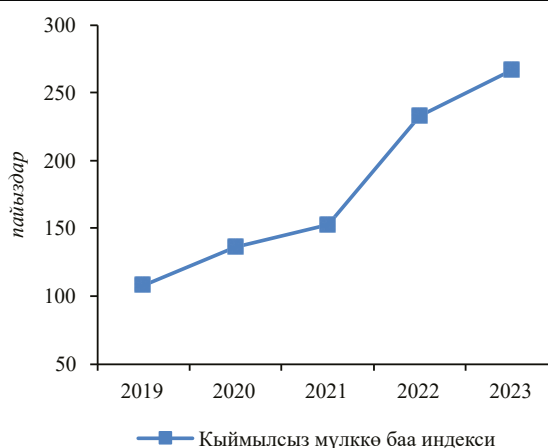
2023-жылдын жыйынтыгы боюнча Кыргыз Республикасында турак жайга баа индексинин 30,7 пайыздан 9,8 пайызга чейин басаңдоосу байкалган, ал эми турак жайга баанын базистик индекси 233,1 пайыздан 266,7 пайызга чейинки өсүштү көрсөткөн. Бул жеке турак үйлөргө баанын 14,6 пайызга жана квартираларга баанын өсүш арымынын 2020-жылга салыштырганда 6,3 пайызга басаңдоосу менен шартталган.

1.4.1-график. Турак жай мүлк рыногунда баа индексинин өсүш арымы

Булагы: Жер агенттиги, Улуттук банктын эсептөөлөрү

1.4.2-график. Турак жай мүлк рыногунда базистик баа индексинин өсүш арымы⁴

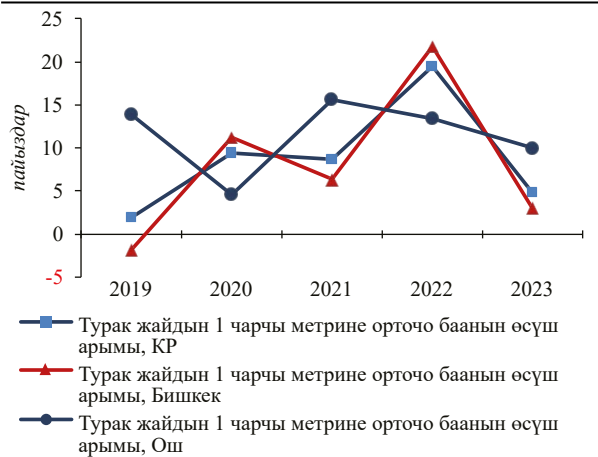
Булагы: Жер агенттиги, Улуттук банктын эсептөөлөрү

2023-жылдын 31-декабрына карата абал боюнча 1 чарчы метр турак жай үчүн (квартира) орточо баа 2022-жылга салыштырмалуу Ош шаарында 10,0 пайызга (54,1 миң сомго чейин), Бишкек шаарында 3,0 пайызга (73,4 миң сомго чейин) көбөйдү. Ош шаарында жеке турак үйлөрдүн 1 чарчы метр үчүн орточо баасы 2022-жылга салыштырмалуу 18,8 пайызга (91,4 миң сомго чейин), Бишкек шаарында 38,3 пайызга чейин (113,5 миң сомго чейин) азайган.

³ Азыркы учурда Кыргыз Республикасынын шарттарында ипотекалык кредит деген түшүнүк, эрежедегидей эле, кыймылсыз мүлккө менчик укугун күрөөгө коюу менен берилген узак мөөнөттүү кредитти билдирет.

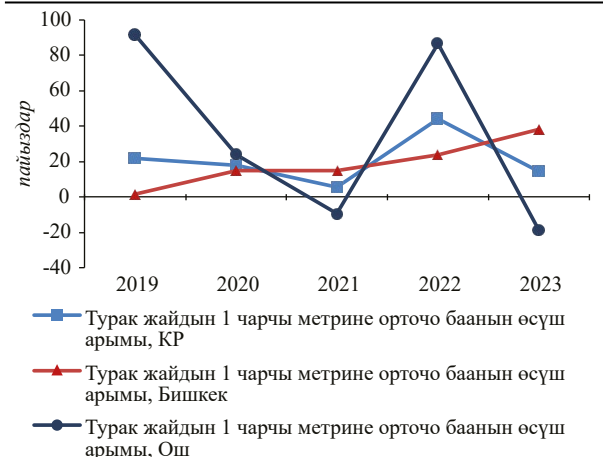
⁴ Базистик мезгил катары 2010-жыл алынган.

1.4.3-график. Квартираларга баанын өзгөрүү динамикасы

Булагы: Жер агенттиги, Улуттук банктын эсептөөлөрү

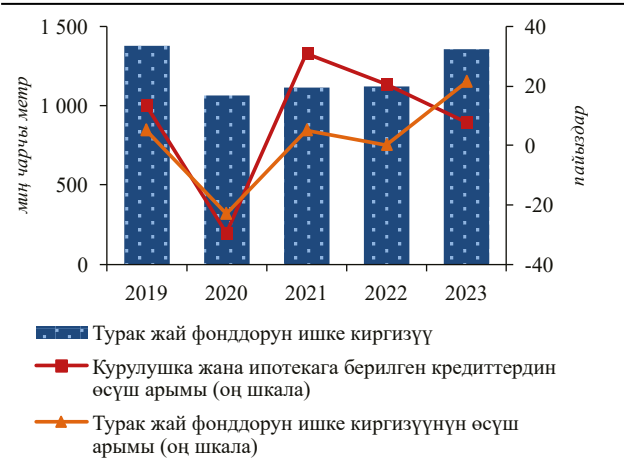
1.4.4-график. Жеке турак үйлөргө баанын өзгөрүү динамикасы

Булагы: Жер агенттиги, Улуттук банктын эсептөөлөрү

Отчёттук мезгил ичинде кыймылсыз мүлктү сатып алуу-сатуу бүтүмдөрүнүн саны 8,9 пайызга азаюу менен 52 817 түзгөн. Квартираларды сатып алуу-сатуу бүтүмдөрүнүн саны 11,0 пайызга жана жеке турак жайларды 2022-жылга салыштырганда 5,8 пайызга төмөндөө менен тиешелүүлүгүнө жараша 30 277 жана 22 540 бүтүмдү түзгөн.

1.4.5-график. Турак жайды пайдаланууга берүү жана курулуш менен ипотекага берилген кредиттер динамикасы⁵

Булагы: КР УСК, Улуттук банктын эсептөөлөрү

Турак жай фонддарын пайдаланууга берүүнүн көбөйүүсү байкалууда. 2023-жылдын жыйынтыгы боюнча турак жай фонддарын пайда берүүнүн жалпы көбөйүүсү 2022-жылга салыштырганда 21,6 пайызды түзгөн, бул негизинен өлкөнүн Бишкек (123,3 пайыз), Ош шаарлары (65,0 пайыз), Баткен (53,1 пайыз), Жалал-Абад (23,7 пайыз) жана Чүй областтарында (3,4 пайыз) турак жай фонддарын пайдаланууга берүүнүн өсүшүнө байланыштуу болгон.

Башка областтарда турак жай фонддарын пайдаланууга берүүнүн төмөндөөсү белгиленген.

⁵ Бир мезгил ичиндеги маалыматтар.

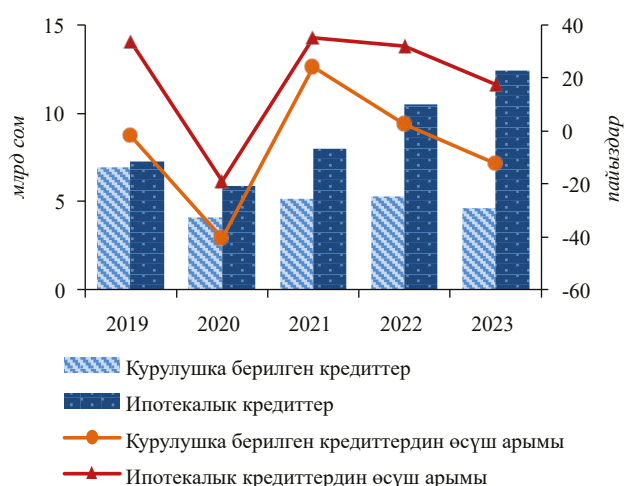
1.4.1-таблица. Пайдаланууга берилген турак жай аянтынын географиялык түзүмү

	2022-ж.		2023-ж.	
	Берилүүчү жалпы аянттар, миң чарчы метр	Жалпы аянтынан салыштырма салмагы, %	Берилүүчү жалпы аянттар, миң чарчы метр	Жалпы аянтынан салыштырма салмагы, %
Бишкек шаары жана Чүй областы	360,7	32,2	545,9	40,1
Ош шаары жана Ош областы	275,2	24,6	287,3	21,1
КРнын башка областтары	483,2	43,2	527,3	38,8
Бардыгы болуп	1 119,1	100,0	1 360,5	100,0

Булагы: КР УСК

2023-жылдын 31-декабрына карата абал боюнча курулушту каржылоого берилген кредиттердин көлөмүнүн 2022-жылга салыштырганда азаюусу жана ипотекалык кредиттер көлөмүнүн көбөйүүсү байкалган. Отчеттук мезгил ичинде курулушка берилген кредиттердин көлөмү 12,5 пайызга (4,6 млрд сомго чейин), ал эми ипотекага 17,6 пайызга (12,4 млрд сомго) чейин өскөн. Көрсөтүлгөн секторлордо улуттук валютада берилген кредиттердин көлөмүнүн өсүшүн, чет өлкө валютасында – төмөндөөсүн көрүүгө болот.

1.4.6-график. Курулушка жана ипотекага берилген кредиттердин көлөмү⁶

Булагы: КБ, Улуттук банк

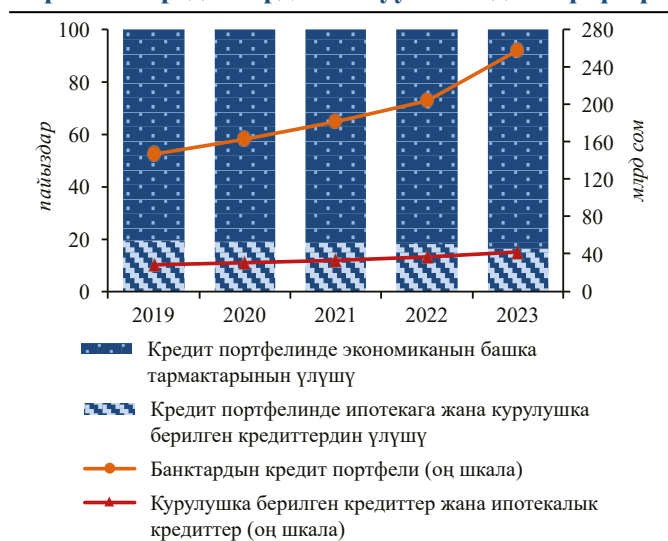
2023-жылдын жыйынтыгы боюнча турак үйлөрдү куруу жана пайдаланууга берүү (аларды жалпы пайдаланууга берүүнүн 76,6 пайызы)⁷ калктын каражат эсебинен жүзөгө ашырылган.

2023-жылдын 31-декабрына карата абал боюнча курулушка жана ипотекага кредиттердин үлүшү коммерциялык банктардын кредит портфелинде 16,3 пайызды түзгөн, алардын ичинен ипотекага берилген кредиттердин үлүшүнө 11,6 пайыз туура келет. 2022-жылга салыштырганда курулушка жана ипотекага берилген кредиттердин үлүшү коммерциялык банктардын жалпы кредит портфелинде 2,0 п.п. (1.4.7-график) азайган.

⁶ Бир мезгил ичиндеги маалыматтар.

⁷ «КР социалдык-экономикалык абалы (2023-жылдын январь – декабрь айлары)», КР УСК.

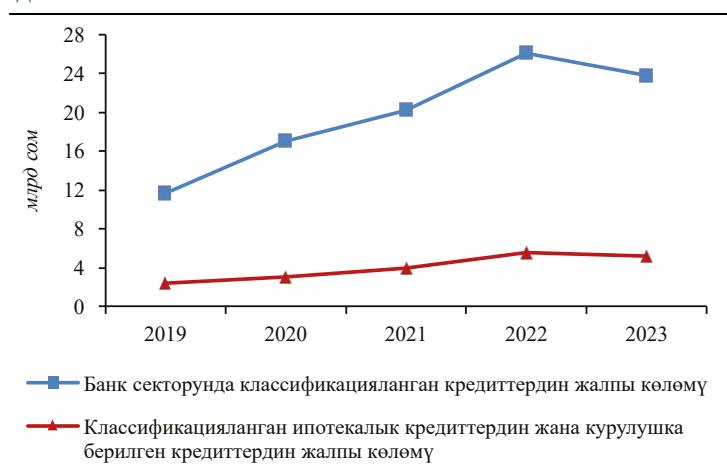
1.4.7-график. Коммерциялык банктардын кредит портфелинде ипотекага жана курулушка берилген кредиттердин чогуу алгандагы үлүшү⁸

Булагы: КБ, Улуттук банк

Ипотекага жана курулушка классификацияланган кредиттердин чогуу алгандагы көлөмү 6,6 пайызга төмөндөгөн жана 5 209,9 млн сомду түзгөн. Мында отчеттук мезгил ичинде көрсөтүлгөн тармактарда проблемалуу кредиттердин чогуу алгандагы үлүшү 0,6 п.п. көбөйгөн жана банк секторунун проблемалуу кредиттеринин жалпы көлөмүндө 21,9 пайыз өлчөмүндө түптөлгөн (1.4.8-график). Ипотекага жана курулушка классификацияланган кредиттердин чет өлкө валютасындагы көлөмү 9,4 пайызга төмөндөө менен курулушка берилген кредиттердин сапатынын жакшыруусу эсебинен 3 368,1 млн сомду түзгөн.

1.4.8-график. Классификацияланган кредиттердин динамикасы

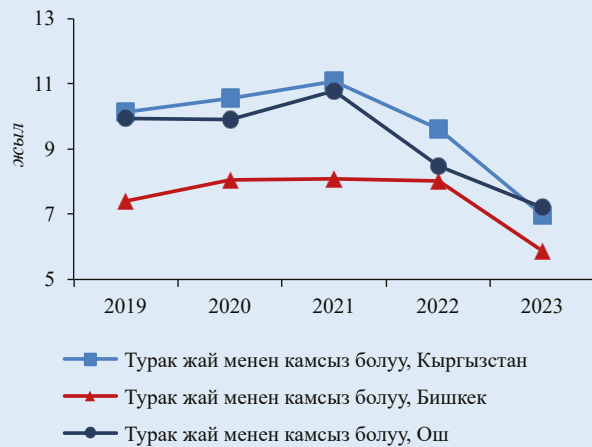
Булагы: КБ

⁸ Бир мезгилдин акырына карата берилген маалыматтар.

1-кыстырма. Турак жай менен камсыз болуу индекси

2023-жылдын 31-декабрына карата абал боюнча Кыргыз Республикасында турак жай менен камсыз болуу индекси турак жай сатып алууга каражат топтоо үчүн орто статистикалык үй-бүлөгө зарыл болгон убакытты (жылдардын саны) 9,6 жылдан 7,0 жылга кыскартуу менен өскөн (1-график). Бул ай ичиндеги орточо номиналдык эмгек акынын өсүш арымынын (29,4 пайыз) кыймылсыз мүлккө баанын өсүш арымынан (4,8 пайыз) озушуна байланыштуу болгон.

1-график. Минималдуу керектөө бюджетин эске алганда, турак жай (квартира) менен камсыз болуу индекси

2023-жылдын жыйынтыгы боюнча Кыргыз Республикасында аянты 54 чарчы метр болгон квартира сатып алуу үчүн үч адамдан турган жана эки адам киреше тапкан жана ага 23 369,8 сом өлчөмүндө минималдуу керектөө бюджетин (үй-бүлөнүн чогуу алгандагы кирешесинин 35,1 пайызы) туура келген үй-бүлөнүн орточо айлык номиналдык эмгек акысын (33 258,0 сом) башка бирдей шарттарда 7,0 жыл бою топтоосу зарыл.

Булагы: КР УСК, Жер агенттиги, Улуттук банк

2-кыстырма. Кыймылсыз мүлк рыногунда баанын өзгөрүүсүнүн банк секторуна таасирин стресс-тесттен өткөрүү⁹

2023-жылдын 31-декабрына карата абал боюнча банктардын кредит портфелинде күрөөгө коюлган кыймылсыз мүлк менен камсыздалган кредиттердин саны кредиттердин жалпы санынын 22,4 пайызын түзөт. Кыймылсыз мүлк түрүндө кредиттерди камсыздоо көлөмү (күрөөлүк наркы боюнча) кредит портфелинин бүтүндөй күрөөлүк камсыздоосунун 71,8 пайызын түзгөн.

Банк сектору үчүн кредиттик тобокелдиктер, кыймылсыз мүлк түрүндө камсыздоо наркынын кредит боюнча төлөө калдыгынан төмөн болушу жана карыз алуучунун кредитти андан ары төлөөдөн баш тартуу ыктымалдыгы менен шартталган. Стресс-тесттен өткөрүү орду жабылбаган ссудалардан улам келип чыгышы мүмкүн болгон жоготууга саны боюнча баа берүүгө, ошондой эле чабал банктарды аныктоого багытталган.

1-схема. Кыймылсыз мүлк рыногунда баанын өзгөрүүсүнүн банк секторунда кредиттик тобокелдик деңгээлине тийгизген таасирин стресс-тесттен өткөрүүнүн жыйынтыктары

Сценарий	Банк секторунун потенциалдуу жоготуулары	Ири банктардын потенциалдуу жоготуулары	Капитал шайкештиги ченемин бузуу тобокелдиги
«Мурдатан калыптанган»* (кыймылсыз мүлккө баанын жыл ичинде 23% төмөндөшү)	----	----	----
«Альтернативдүү» (кыймылсыз мүлккө баанын 2 жыл ичинде 40% төмөндөшү)	----	----	2 банк
«Терс» (кыймылсыз мүлккө баанын жыл ичинде 50% төмөндөшү)	----	----	3 банк

* 2008-жылдын жыйынтыгы боюнча Кыргыз Республикасында кыймылсыз мүлккө баанын төмөндөшү 23 пайызды түзгөн.

Стресс-тестке кошумча кыймылсыз мүлккө баанын төмөндөөсүнүн чектүү деңгээли аныкталган, мында банк секторунун пайдасынын төмөндөшү жана айрым банктарда чыгымдардын келип чыгуу тобокелдиги орун алышы ыктымал. Кыймылсыз мүлккө баанын 56,3 пайызга төмөндөшү ыктымал болсо жана карыз алуучулардын кыймылсыз мүлк менен камсыздалган, мурда алган кредиттерин тейлөөдөн баш тартса, ошондой эле күрөөлүк камсыздоо банктардын балансына кийинчерээк аларды рынокто төмөндөтүлгөн баада сатып өткөрүү менен кабыл алынса, банк сектору пайданын азаюу жана айрым банктарда чыгымдын келип чыгуу тобокелдигине дуушар болушу мүмкүн. Системалуу мааниге ээ айрым банктар кыймылсыз мүлккө баа 60,2 пайызга төмөндөгөн учурда ушу сыяктуу эле тобокелдикке дуушар болушу мүмкүн. Банк сектору, анын ичинде системалуу мааниге ээ банктар тарабынан капиталдын шайкештик ченеминин бузулуу тобокелдигин кыймылсыз мүлккө баанын тиешелүүлүгүнө жараша, 75,1 жана 75,7 пайызга төмөндөшүндө болжолдоого болот¹⁰.

⁹ Стресс-тест 2023-жылдын 31-декабрына карата абал боюнча коммерциялык банктардын сурамжылоо маалыматтарынын негизинде өткөрүлгөн.

¹⁰ Эсептөөлөрдө банктар күрөөгө коюлган кыймылсыз мүлктү баалоо наркындагы айырманы эске алган эмес, ал рыноктук нарктан 20 пайызга чейин төмөн болушу мүмкүн. Ушуну эске алганда, кыймылсыз мүлккө баанын төмөндөшүнүн чектүү мааниси 20 пайызга жогорулашы ыктымал.

II. БАНК СЕКТОРУ

2023-жылдын жыйынтыгы боюнча банк секторунун активдер, капитал, депозиттик база жана кредит портфели сыяктуу негизги көрсөткүчтөрүнүн өсүшү байкалган.

Кароого алынган мезгил ичинде 2022-жылга салыштырганда кредит портфелинин долларлашуу деңгээлинин төмөндөшү жана банк секторунун депозиттик базасынын жалпы көлөмүндө чет өлкө валютасындагы депозиттердин үлүшү көбөйүүсү байкалган.

Отчеттук мезгилдин жыйынтыгы боюнча банк секторунун системалуу тобокелдиктери катталган жана орточо катары бааланат. Банк секторунун капитал шайкештигинин жогорку деңгээлде болушу финансылык ортомчулук деңгээлин, иш натыйжалуулугун андан ары жогорулатуу жана келечекте банк секторунун туруктуулугун камсыз кылуу потенциалына ээ экендигин тастыктап турат.

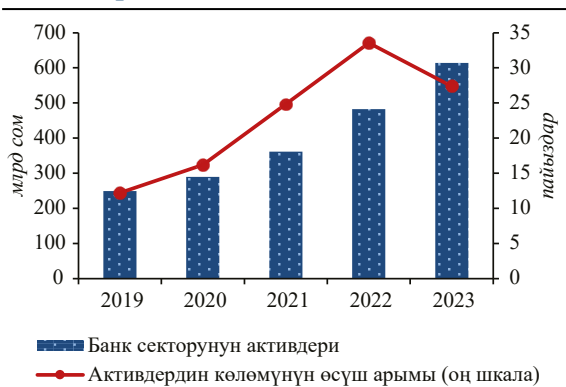
2.1. Банк секторун өнүктүрүүнүн негизги тенденциялары

2023-жылдын 31-декабрына карата¹¹ Кыргыз Республикасынын аймагында 23 коммерциялык банк жана банктардын 320 филиалы иштеп турган, анын ичинде капиталда чет өлкөнүн катышуусунда 13 банк, анын ичинен 10 банк – 50 пайыздан көбүрөөк өлчөмдөгү чет өлкөнүн катышуусунда иш жүргүзгөн. Өлкөнүн бардык банк мекемелери иш түрү боюнча универсалдуу болуп саналат.

Активдер

Бүтүндөй алганда, 2023-жылдын жыйынтыгы боюнча Кыргыз Республикасынын банк секторунун активдеринин көлөмүнүн өсүшү белгиленген. Банк секторунун активдери 2022-жылга салыштырганда 27,4 пайызга көбөйүү менен 614,3 млрд сомду түзгөн (2.1.1-график).

2.1.1-график. Банк секторунун активдеринин динамикасы

Булагы: Улуттук банк

Активдердин өсүшү, негизинен, төмөнкүлөрдүн көбөйүүсүнүн эсебинен болгон:

- кредит портфелинин 26,3 пайызга же 53,7 млрд сомго;
- накталай акча жана корреспонденттик эсептердеги акча каражаттары түрүндө ликвиддүүлүктүн 17,9 пайызга же 28,4 млрд сомго.
- башка банктардагы депозиттер 74,5 пайызга же 21,3 млрд сомго.

Кредит портфелинин активдер түзүмүндөгү салыштырма салмагы 2022-жылга салыштырганда 0,3 пайыздык пунктка азаюу менен 42,0 пайызды түзгөн.

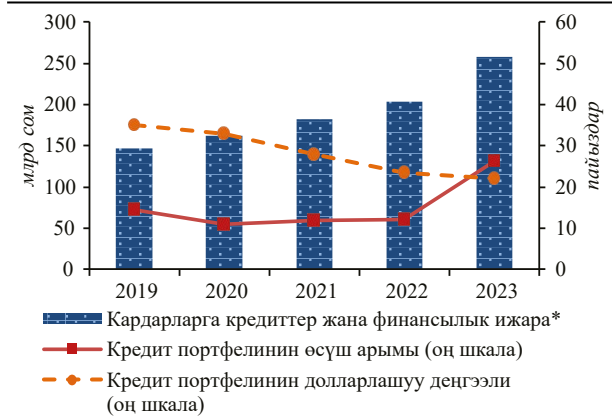
Кредит портфели

2023-жылдын жыйынтыгы боюнча 2022-жылга салыштырганда өнөр жай жана курулуш секторлорун кошпогондо, экономиканын негизги тармактарында банктардын кредит портфелинин өсүшү белгиленген.

Отчеттук мезгилдин жыйынтыгы боюнча банк секторунун кредит портфелинин долларлашуу деңгээли 2022-жылга салыштырмалуу 1,5 п.п. азаюу менен 22,0 пайызды түзгөн (2.1.2-график).

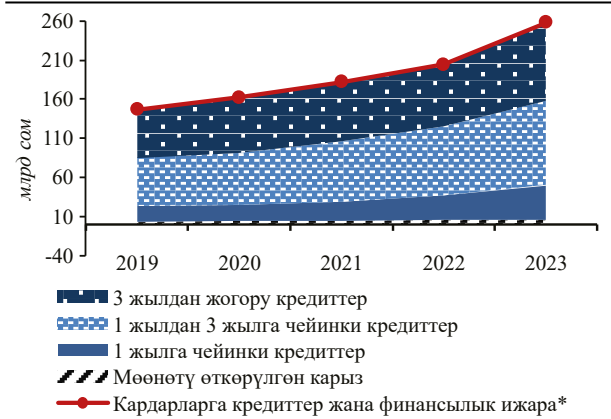
¹¹ Маалыматтар коммерциялык банктардын мезгил-мезгили менен берилүүчү регулятивдик отчетуна (ПРБО) ылайык келтирилген.

2.1.2-график. Банк секторунун кредит портфелинин динамикасы

* ФКУга сунушталган кредиттерди жана атайын РППУну эске албаганда
Булагы: Улуттук банк

2.1.3-график. Кредит портфелинин мөөнөттүүлүк боюнча түзүмү

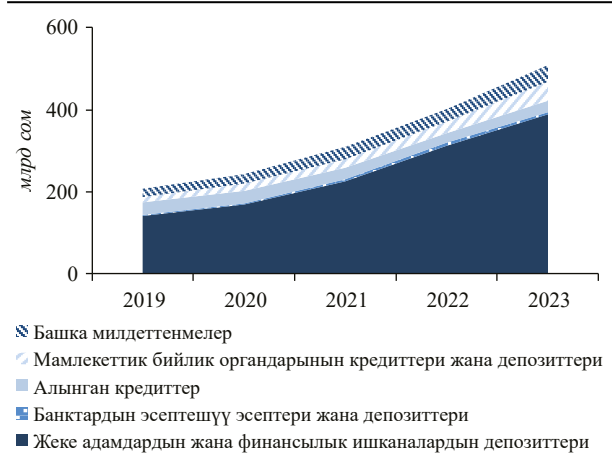
* ФКУга сунушталган кредиттерди жана атайын РППУну эске албаганда
Булагы: Улуттук банк

2023-жылы берилген кредиттердин кредит портфелинин түзүмүндө мөөнөттүүлүгү боюнча негизги үлүш кыска мөөнөттүү кредиттерге 39,0 пайыз же 59,1 млрд сом, орто мөөнөттүү кредиттерге 33,0 пайыз же 50,5 млрд сом туура келген (2.1.3-график).

Милдеттенмелер

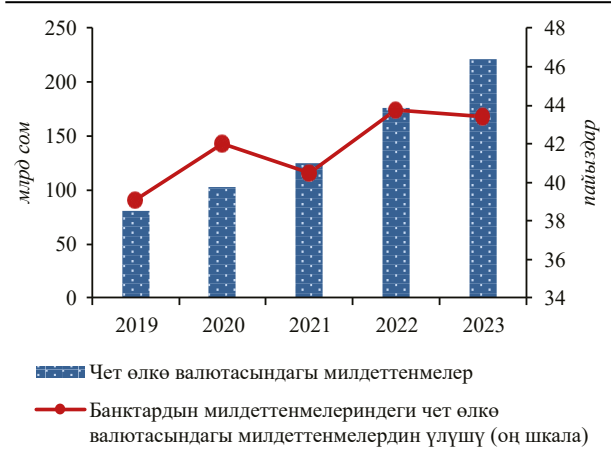
2023-жылдын жыйынтыгы боюнча Кыргыз Республикасынын банк секторунун милдеттенмелери 2022-жылга салыштырмалуу 26,9 пайызга көбөйүү менен 510,0 млрд сомду түзгөн.

2.1.4-график. Банктардын милдеттенмелеринин ресурстар булактары боюнча түзүмү

Булагы: Улуттук банк

2.1.5-график. Банктардын чет өлкө валютасындагы милдеттенмелери

Булагы: Улуттук банк

Кароого алынып жаткан мезгилдин жыйынтыгы боюнча жеке адамдардын жана финансылык эмес ишканалардын депозиттери 24,5 пайызга өсүштү көрсөтүп, 389,7 млрд сомду түзгөн (2.1.4-график).

Жеке адамдардын жана финансылык эмес ишканалардын депозиттеринин салыштырма салмагы банк милдеттенмелеринде 1,5 пайыздык пунктка азайып, 76,4 пайызды түзгөн.

2023-жылы тартылган каражаттардын жалпы көлөмүндө чет өлкө валютасындагы милдеттенмелердин үлүшү 0,3 пайыздык пунктка азайып, 43,4 пайызды түзгөн (2.1.5-график).

Финансылык натыйжалар

2023-жылдын жыйынтыгы боюнча банк секторунун рентабелдүүлүгүнүн көрсөткүчтөрү 2022-жылга салыштырганда төмөндөшү белгиленген, бул коммерциялык банктардын пайда алышынын өсүш арымынан активдердин жана капиталдардын өсүш арымы жогорулашы менен шартталган:

- активдердин киреше коэффициентинин ROA 4,4 пайызды түзгөн;

- өздүк капиталынын киреше коэффициентинин (ROE) 32,4 пайыз деңгээлинде түптөлгөн.

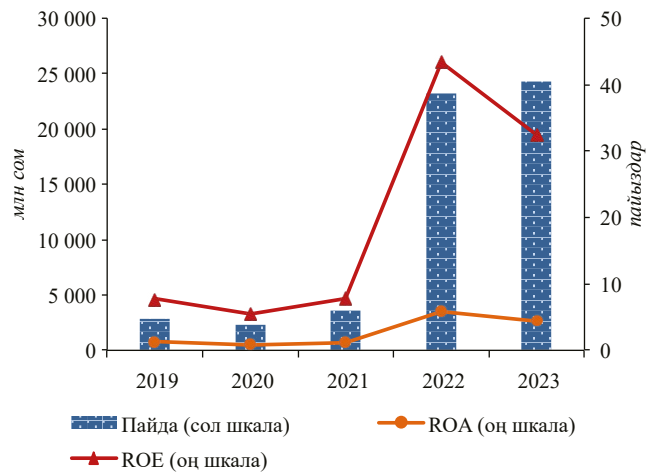
2023-жылы банк секторунун таза пайдасы 4,7 пайызга көбөйүп, 24,2 млрд сомду түзгөн (2.1.6-график).

Капитал шайкештиги

Капиталдын шайкештик ченеминин минималдуу мааниси 12,0 пайыз деңгээлде белгиленген шартта, аталган көрсөткүч 2022-жылга салыштырганда 0,7 пайыздык пунктка азаюу менен 2023-жылдын жыйынтыгы боюнча 24,8 пайыз деңгээлинде түптөлгөн (2.1.7-график).

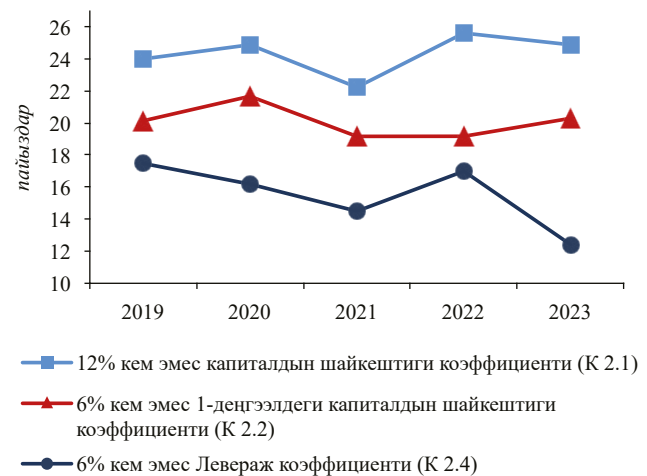
Ошону менен бирге банк секторунун 2023-жылдын жыйынтыгы боюнча түптөлгөн капиталынын шайкештигинин айкын деңгээли белгиленген ченемден (кеминде 12 пайыз) эки эседен ашыгыраак жогорулаган, бул банк секторунун терс таасирлерге салыштырмалуу туруктуулугун, ошондой эле келечекте банк секторунун финансылык ортомчулук деңгээлин жана иш натыйжалуулугун жогорулатуу үчүн белгилүү бир потенциалга ээ экендигин билдирет.

2.1.6-график. Банк секторунун рентабелдүүлүк көрсөткүчтөрү

Булагы: Улуттук банк

2.1.7-график. Капиталдын шайкештик коэффициенттеринин динамикасы

Булагы: Улуттук банк

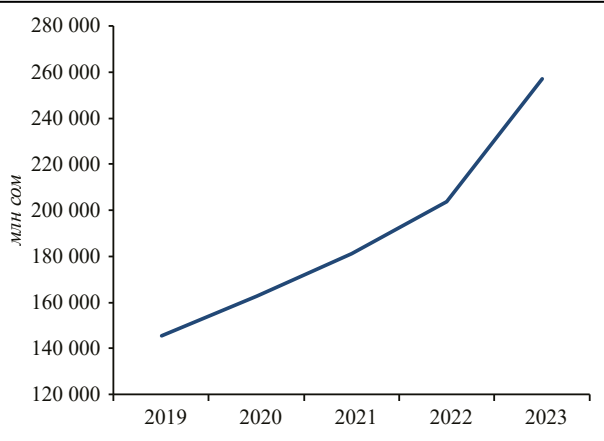
2.2. Банк секторунда орун алган тобокелдиктер

2.2.1. Кредиттик тобокелдик

Кредиттик тобокелдик банк ишин коштогон негизги тобокелдиктердин бири болуп саналат.

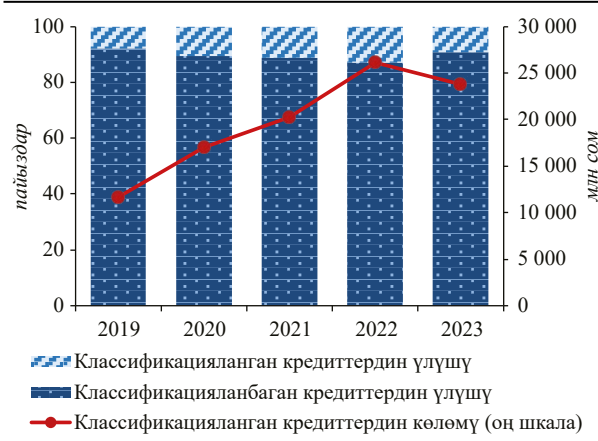
2023-жылдын жыйынтыгы боюнча кредит портфелинин көлөмү 26,3 пайызга көбөйүү менен 257,8 млрд сомду түзгөн (2.2.1-график). Банктардын кредит портфелинде классификацияланган кредиттердин үлүшү 2022-жылга салыштырганда 12,8 пайыздан 9,2 пайызга чейин төмөндөгөн (2.2.2-график).

2.2.1-график. Кредит портфелинин динамикасы¹²

Булагы: Улуттук банк

2.2.2-график. Кредит портфелинин сапаты

Булагы: Улуттук банк

Коммерциялык банктардын кредит портфелинин сапатын баалоо үчүн кредиттерди классификациялоо системасы колдонулат, ал кредиттердин кайтарылбай калышынан потенциалдуу чыгымдардын мүмкүн болуучу деңгээлин аныктоо жана аларды тиешелүү резерв түзүү аркылуу өз учурунда компенсациялоо мүмкүнчүлүгүн берет (2.2.3-график).

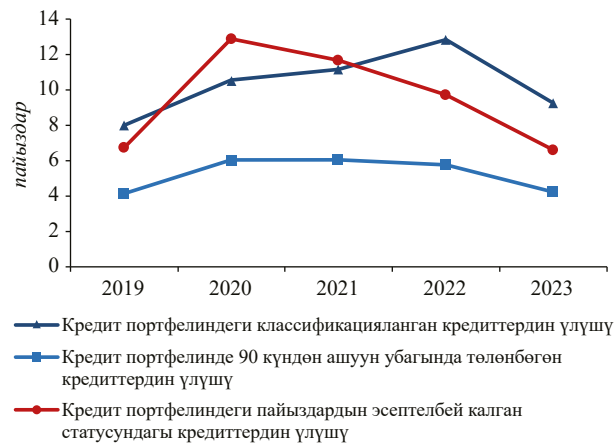
Активдердин кайтарылбай калуу тобокелдигинин көрсөткүчү (потенциалдуу жоготуулардын жана чыгым тартуулардын (РППУ) ордун жабууга атайын резервдин жана кредиттик портфелинин катышы) 2022-жылга салыштырганда 2,4 пайыздык пунктка төмөндөгөн жана 6,2 пайыз деңгээлинде турат.

Коммерциялык банктар тарабынан түзүлгөн резервдердин чогуу алгандагы көлөмү жалпы кредит портфелинин 8,2 пайызын түзгөн.

Мында 2023-жылдагы атайын РППУнун үлүшү резервдердин жалпы көлөмүнүн 75,9 пайызын түзгөн (2.2.4-график).

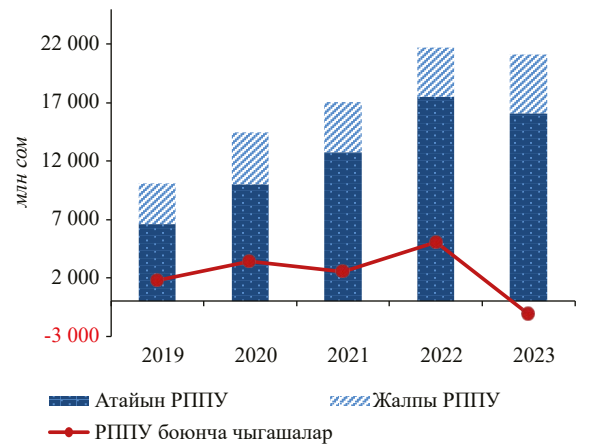
¹² Дисконтту эске албаганда кредит портфели.

2.2.3-график. Кредит портфелинин сапатынын көрсөткүчү

Булагы: Улуттук банк

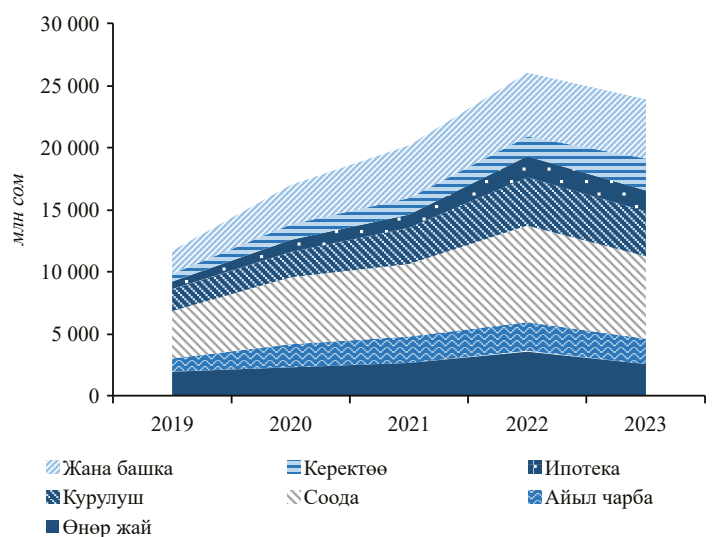
2.2.4-график. Жалпы жана атайын резервдер

Булагы: Улуттук банк

2023-жылдын акырына карата кредиттик тобокелдиктердин эң жогорку концентрацияланышы, мурдагыдай эле, соода тармагында байкалган (2.2.5-график).

2.2.5-график. Экономиканын тармактары боюнча классификацияланган кредиттердин көлөмү

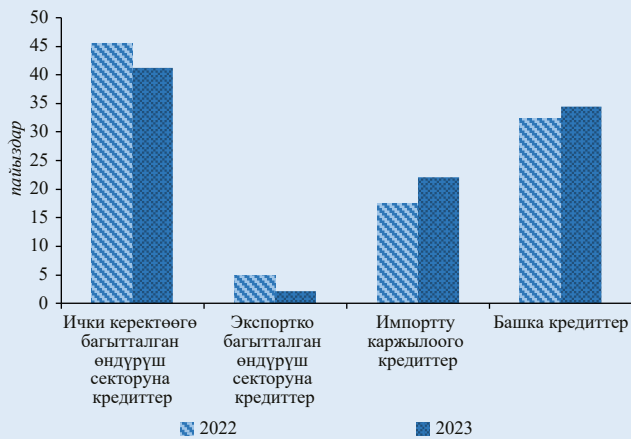

Булагы: Улуттук банк

3-кыстырма. Коммерциялык банктардын статистикалык байкоо жүргүзүүсүнүн жыйынтыктары: кредиттөө

Коммерциялык банктарга жүргүзүлгөн анкета маалыматтарына ылайык, отчеттук мезгилдин жыйынтыгы боюнча берилген кредиттердин басымдуу бөлүгү (карыз алуучулардын кредиттеринин чогуу алгандагы көлөмүнүн 41,2 пайызы), мурдагыдай эле экономиканын өндүрүш секторуна¹³ туура келген, бул кредиттөөнүн өлкө ИДӨсүнө таасирин билдирет, ал эми берилген кредиттердин 22,1 пайызы импортту каржылоого багытталган (1-график).

1-график. 2023-жылдын 31-декабрына карата кредиттердин тармактык түзүмү

Булагы: КБ

Жергиликтүү банктардын кредит портфелинин 47,6 пайызы – өндүрүш секторуна (ИДӨ) жана 10,4 пайызы импортту каржылоого багытталган. Чет өлкө банктары да көбүнчө, экономиканын өндүрүш секторуна кредит берген (33,2 пайыз), ал эми импортту каржылоого багытталган кредиттердин үлүшү 2023-жыл ичинде кредит портфелинин 36,7 пайызын түзгөн (2-график).

2-график. 2023-жылдын 31-декабрына карата банктардын топтору боюнча кредиттердин тармактык түзүмү

Булагы: КБ

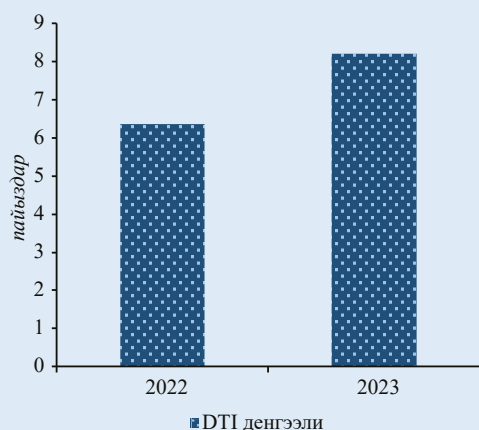
¹³ Өндүрүштүк сектор катары банктардын товарлар жана кызматтар менен байланышкан иштерин (курулуш, байланыш кызматы жана ТТС, транспорт кызматтары, кыймылсыз мүлк ижарасы, мейманканалар, тойканалар ж.б.) түшүнүүгө болот.

4-кыстырма. Коммерциялык банктардын статистикалык байкоо жүргүзүүсүнүн жыйынтыктары: ири кардарлар

Карыз алуучулардын төлөөгө жөндөмдүүлүгү

2023-жылдын жыйынтыгы боюнча DTI¹⁴ көрсөткүчү боюнча эсептелинүүчү банктардын 15 ири кардарынын карыз оорчулугунун деңгээли 2023-жылдын жыйынтыгы боюнча 8,2 пайызды түзгөн, бул 2022-жылдын ушул сыяктуу көрсөткүчүнөн 1,8 пайыздык пунктка көп (1-график).

1-график. Банктардын 15 ири карыз алуучусу боюнча DTI деңгээли

Банктардын топтору боюнча алганда эң көп карыз оорчулугу **орто банктардын** ири карыз алуучулары арасында байкалган (карыз алуучулардын негизги кирешесинин 13,0 пайызы) (1-таблица). Ошол эле учурда карыз оорчулугунун эң эле төмөн деңгээли 4,3 пайызды түзүү менен **ири банктардын** ири карыз алуучуларында белгиленген.

Булагы: КБ, Улуттук банк

1-таблица. 2023-жылдын жыйынтыгы боюнча банктардын 15 ири карыз алуучусунун карыз оорчулугу

	Банк сектору	Ири банктар	Орто банктар	Чакан банктар
Кредиттер боюнча карыз калдыгы, млрд сом	56,4	15,4	29,6	11,5
15 ири карыз алуучунун кредиттеринин банк секторунун кредит портфелинин жалпы көлөмүндө салыштырма салмагы, пайыздарда	21,7	16,1	28,7	18,6
Кредиттер боюнча карызды тейлөөгө чыгашалардын карыз алуучулардын чогуу алгандагы кирешесине карата катышы, пайыздарда	8,2	4,3	13,0	8,4

Булагы: КБ, Улуттук банк

2023-жыл үчүн чет өлкө банктарында карыз оорчулугунун деңгээли жергиликтүү банктарга караганда жогору болгон (2-таблица).

2-таблица. 2023-жылдын жыйынтыгы боюнча жергиликтүү жана чет өлкө банктарындагы карыз оорчулугу

	Жергиликтүү банктар	Чет өлкө банктары
Кредиттер боюнча карыз калдыгы, млрд сом	22,7	33,8
15 ири карыз алуучунун кредиттеринин банк секторунун кредит портфелинин жалпы көлөмүндө салыштырма салмагы, пайыздарда	15,7	29,1
Кредиттер боюнча карызды тейлөөгө чыгашалардын карыз алуучулардын чогуу алгандагы кирешесине карата катышы, пайыздарда	4,8	12,1

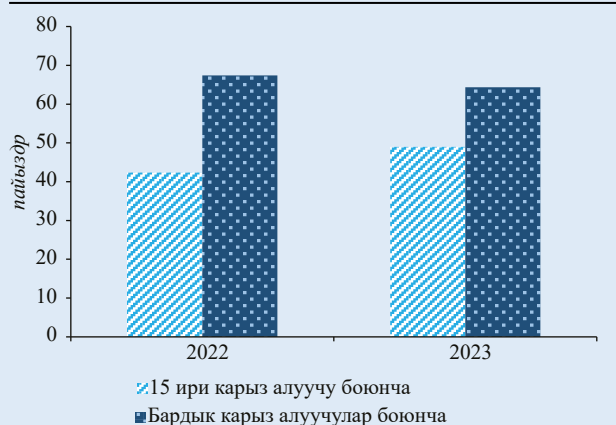
Булагы: КБ, Улуттук банк

¹⁴ DTI (debt-to-income) – карыз алуучунун кредит боюнча төлөө суммасынын (отчеттук мезгил ичинде негизги карыз суммасын жана пайыздык төлөмдөрдү кошо алганда) карыз алуучунун кредит берүү учурунда жарыяланган негизги жылдык кирешесине карата катышы.

Карыз алуучулардын кредиттеринин камсыздалышы

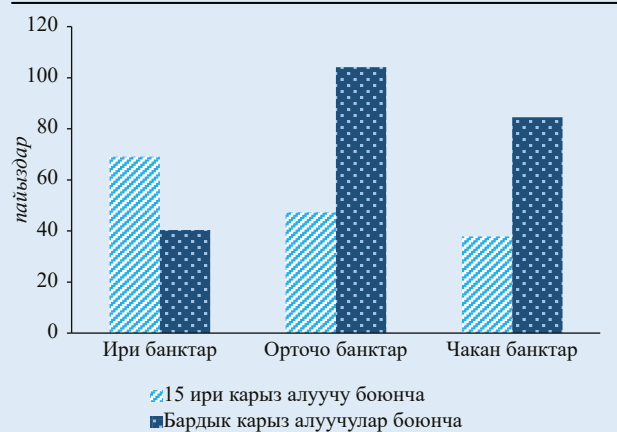
2023-жылдын жыйынтыгында банк сектору боюнча LTV¹⁵ айкын деңгээли 64,4 пайызды түзгөн. Күрөөлүк камсыздоонун түптөлгөн деңгээли кредиттик каражаттардын күрөөлүк мүлк менен камсыз болуусунун салыштырмалуу жогору деңгээлин тастыктоодо (2-график). Ошол эле учурда ири банктарда LTV мааниси чакан жана орто банктардагы жана бүтүндөй банк сектору боюнча маанилерге караганда төмөн (3-график).

2-график. 2023-жылдын 31-декабрына карата коммерциялык банктын бардык карыз алуучулары жана 15 ири карыз алуучусу боюнча LTV деңгээли

Булагы: КБ, Улуттук банк

3-график. 2023-жылдын 31-декабрына карата банктык топтор боюнча бардык карыз алуучулар жана 15 ири карыз алуучу боюнча LTV деңгээли

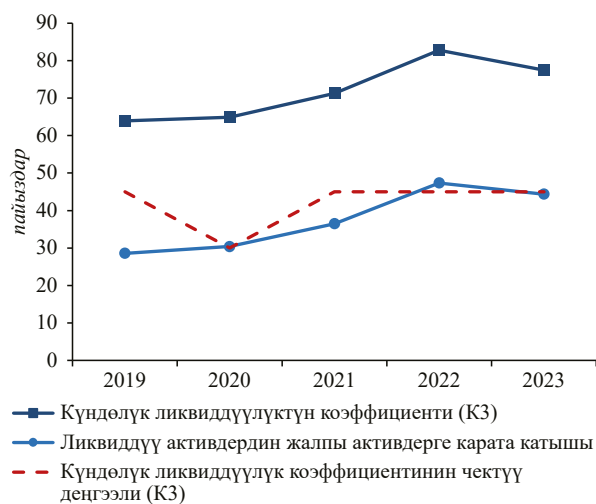
Булагы: КБ, Улуттук банк

¹⁵ LTV (loan-to-value ratio) – берилген кредиттердин көлөмүнүн күрөөлүк камсыздоонун наркына карата катышы.

2.2.2. Ликвиддүүлүк тобокелдиги

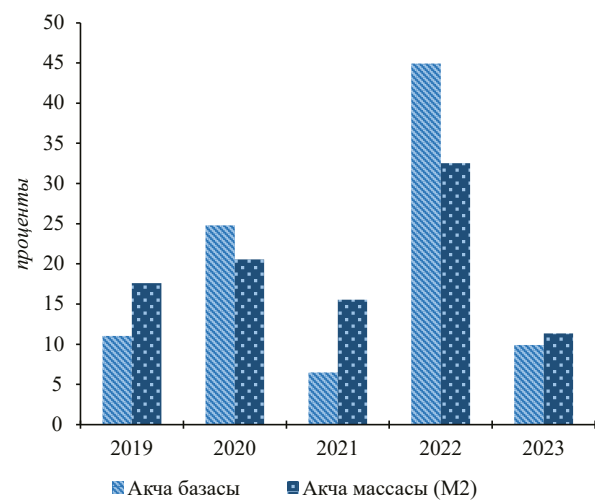
2023-жылдын жыйынтыгы боюнча күндөлүк ликвиддүүлүк коэффициенти 82,8 пайыздан (2022-жыл жыйынтыгы боюнча) 77,4 пайызга чейин төмөндөшү белгиленген (2.2.6-график). Акча массасынын көрсөткүчүнүн өсүшү (M2) экономикада улуттук валютадагы накталай акча каражаттарынын жана талап боюнча төлөнүүчү депозиттердин өсүшү менен шартталган (2.2.7-график).

2.2.6-график. Банк секторунун ликвиддүүлүгүнүн көрсөткүчтөрү

Булагы: Улуттук банк

2.2.7-график. Акча массасынын (M2) жана акча базасынын өсүш арымдары

Булагы: Улуттук банк

Банк секторунун ликвиддүүлүк коэффициенти төмөндөшү күндөлүк милдеттенмелердин өсүш арымынын ликвиддүү активдердин өсүш арымынан жогорулашы менен шартталган.

Активдер жана милдеттенмелер ортосунда төлөө мөөнөттөрү боюнча ажырым байкалган. Терс ажырым төлөө мөөнөтү «1 айга чейинки», «3 айдан 6 айга чейинки» активдер жана милдеттенмелер ортосунда байкалган. Ал эми оң ажырым төлөө мөөнөтү «1 айдан 3 айга чейинки», «6 айдан 12 айга чейинки» жана «12 айдан жогору» активдер жана милдеттенмелер ортосунда белгиленген (2.2.1-таблица).

2.2.1-таблица. Финансылык активдерди жана милдеттенмелерди төлөө мөөнөтү
2023-жылдын 31-декабрына карата абал боюнча, млн сом

Наименование	Төлөө мөөнөтү					Бардыгы болуп
	1 айга чейин	1-3 ай	3-6 ай	6-12 ай	12 айдан ашык	
Бардыгы болуп финансылык активдер, анын ичинде кардарларга кредиттер жана финансылык ижара	300 359	40 810	24 980	51 352	220 373	637 875
Бардыгы болуп финансылык милдеттенмелер, анын ичинде жеке адамдардын депозиттери жана юридикалык жактардын мөөнөттүү депозиттери	350 180	15 357	26 522	45 717	66 037	503 814
Ажырым, анын ичинде кредиттер жана депозиттер боюнча	-49 821	25 453	-1 542	5 635	154 337	134 061
	-117 466	4 267	-416	3 928	135 746	26 059

2.2.3. Концентрациялануу тобокелдиги

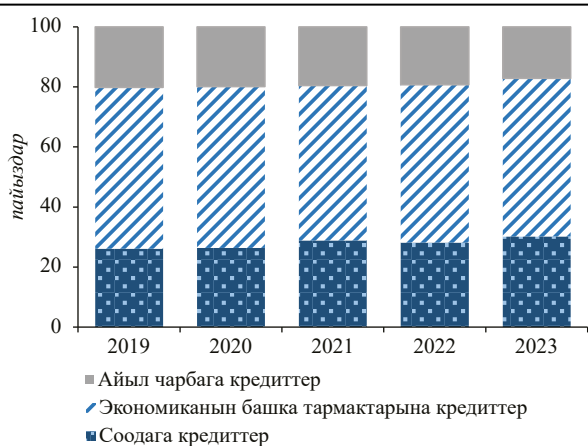
Каржылоонун ири булактарынын концентрацияланышы

Кайтарым стресс-тестирлөөнүн жыйынтыгы боюнча айрым банктар бирден бешке чейин ири кардарлардын акча каражаттарынын агылып чыгуусуна байланыштуу таасирлерге туруштук бере алган эмес, мындай учурда ликвиддүүлүк ченеми 45 пайыздык чектен төмөн калыптанат.

Кредиттердин концентрацияланышы

Айрым банктарда бирден бешке чейин ири карыз алуучулардын потенциалдуу дефолтко учурашы жөнгө салуучу капиталды Улуттук банктын экономикалык ченеминен төмөн деңгээлге чейин азайтышы мүмкүн.

2.2.8-график. Кредит портфелинин тармактык концентрациялануусу

Булагы: КБ, Улуттук банк

Жалпы кредиттөө деңгээлинин жогорулашы алкагында кредит портфелинин тармактык түзүмүндө соодага жана айыл чарбасына берилген кредиттердин концентрациялануу деңгээли сакталышы байкалган. 2023-жыл жыйынтыгы боюнча соодага берилген кредиттердин үлүшү 2,1 пайыздык пунктка жогорулаган, ал эми айыл чарбасы боюнча, тескерисинче, 2,1 пайыздык пунктка төмөндөгөн (2.2.8-график).

2.2.4. Валюта тобокелдиги

2023-жылдын жыйынтыгы боюнча банк секторунун валюта тобокелдигинин орточо жылдык деңгээли орточо мааниде катталган. 2023-жылы улуттук валютанын АКШ долларына карата курсу туруктуу болгон (2.2.9-график).

2.2.9-график. USD/KGS номиналдуу алмашуу курсунун динамикасы

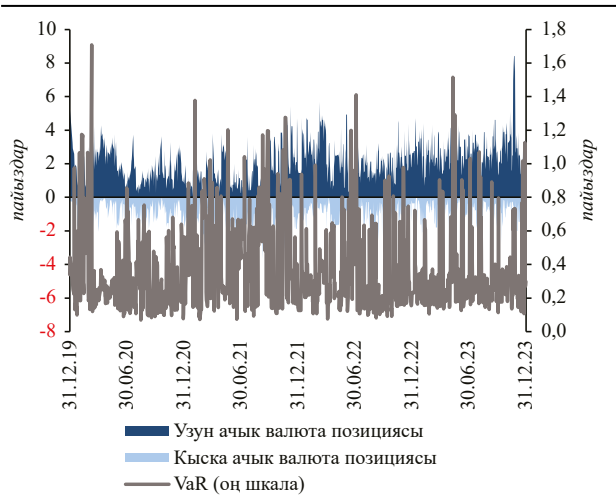
Булагы: Улуттук банк

Бүтүндөй алганда банктар активдердин жана милдеттенмелердин ачык валюталык позицияларын Улуттук банктын экономикалык ченемдеринде белгиленген лимиттердин чегинде сактап турган.

Банк секторунун валюталык позициясын кайра баалоодон орун алышы ыктымал болгон тобокелдик 2023-жылы минималдуу деңгээлде катталган (VaR: таза суммардык капиталдын 0,1-1,5 пайызы, 2.2.10-график), б.а. банктар чет өлкө валютасы менен иштөөдө консервативдүү саясатка таянуу менен, валюта тобокелдигине азыраак дуушар болушкан.

Кароого алынган мезгил ичинде орточо алганда 13 банкта АКШ долларында узун валюта позициясы жана 6 банкта кыска валюта позициясы белгиленген (2.2.11-график).

2.2.10-график. Ачык валюталык позициянын жана кайра баалоо тобокелдигинин (VaR) динамикасы, ТСКдан пайыздарда

Булагы: Улуттук банк

2.2.11-график. Банктардын валюталык позициясы

Булагы: Улуттук банк

5-кыстырма. Кредиттик жана валюта тобокелдиктери

2023-жылдын 31-декабрына карата абал боюнча кредит портфелинин жалпы көлөмүнүн 12,0 пайызын карыз алуучулар ал боюнча кирешени улуттук валютада топтогон, ал эми чет өлкө валютасында төлөгөн кредиттер түзгөн (1-график). Кредит портфелинин бул көлөмү кредиттик жана валюта тобокелдиктерине потенциалдуу дуушар болгон.

Валюта тобокелдигинин кредиттик тобокелдикке таасири 2-графикте көрсөтүлгөн, анда кредиттердин топтору боюнча классификацияланган кредиттердин үлүшү чагылдырылган:

- 1-топ – 24,1 пайыз, мында карыз алуучунун негизги кирешелери улуттук валютада топтолот, ал эми кредиттер чет өлкө валютасында төлөнөт;

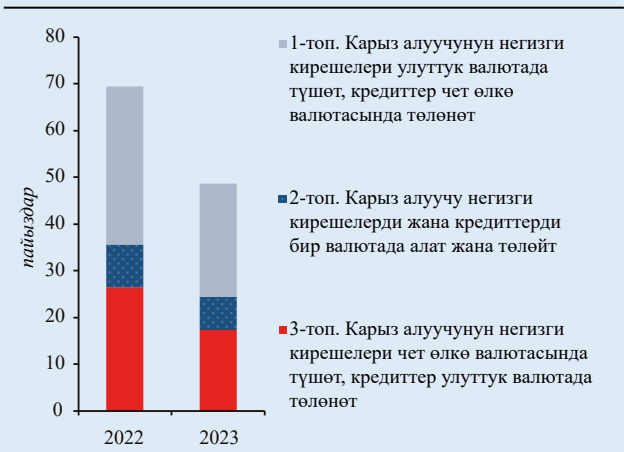
- 2-топ – 7,1 пайыз, мында негизги кирешелер жана карыз алуучу тарабынан төлөнүүгө тийиш болгон кредиттер бирдей валютада топтолот;

- 3-топ – 17,4 пайыз, мында карыз алуучунун негизги кирешелери чет өлкө валютасында топтолот, ал эми кредиттер улуттук валютада төлөнөт.

1-график. Кредиттердин топтору боюнча кредит портфели¹⁶

2-график. Кредиттердин топтору боюнча классификацияланган кредиттердин үлүшү¹⁷

Булагы: КБ, кредит портфелинин көлөмү овердрафт боюнча кредиттерди эске алуусуз көрсөтүлгөн.

¹⁶ Бул графикте кредиттер топторго бөлүштүрүү менен келтирилген. Мисалы, 2023-жылдын 31-декабрына карата 1-топ боюнча кредиттердин көлөмү 30,3 млрд сомду же кредит портфелинин жалпы көлөмүнүн 12,0 пайызын түзгөн.

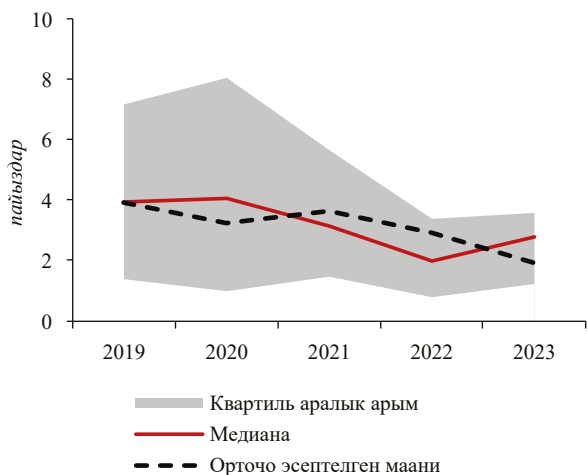
¹⁷ Бул графикте кредиттердин ар бир тобу боюнча кредит портфелиндеги классификацияланган кредиттердин үлүшү чагылдырылган. Мисалы, 2023-жылдын 31-декабрына карата 1-топ боюнча классификацияланган кредиттердин көлөмү 7,3 млрд сомду же 1-топ боюнча кредит портфелинин көлөмүнүн (30,3 млрд сом) 24,1 пайызын түзгөн.

2.2.5. Пайыздык тобокелдик

Отчёттук мезгилдин жыйынтыгы боюнча пайыздык тобокелдик деңгээли төмөндөгөн, бул таза суммардык капиталдын тобокелдиги боюнча бааланган активдерден кыйла жогору арымда өсүшү менен шартталган.

Пайыздык тобокелдиктин орточо өлчөмү 2010-2023-жылдар аралыгында жол берилген чекте (таза суммардык капиталдан 1,9-4,0 пайыз) калыптанган (2.2.12-график).

2.2.12-график. Пайыздык тобокелдиктин динамикасы (VaR), ТСКдан пайыздарда

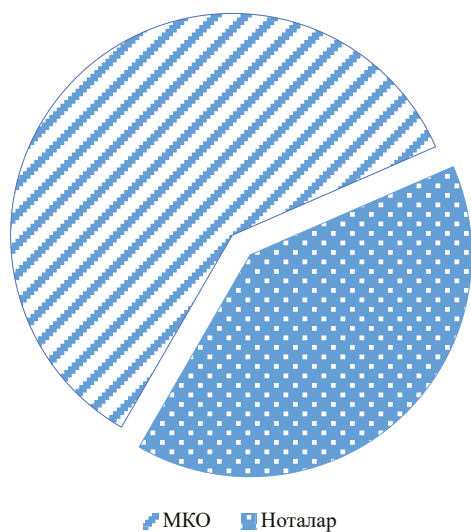

Булагы: Улуттук банк

2.2.6. «Дуушарлануу» тобокелдиги

Кыргыз Республикасынын банктар аралык кредиттик рыногунда орун алышы ыктымал болгон «дуушарлануу» тобокелдигинин таасирине баа берүү мындай талдап-иликтөөнүн максаты болуп саналат, ал банктардын биринде ликвиддүүлүк боюнча көйгөйлөр келип чыккан шартта бири-бирине таасирин тийгизиши мүмкүн.

2.2.13-график. 2023-жыл ичинде банктар-резиденттер ортосунда келишилген банктар аралык кредиттик бүтүмдөрдүн көлөмүн күрөөлүк камсыздоого жараша бөлүштүрүү

Булагы: Улуттук банк

2023-жылдын жыйынтыгы боюнча банктар аралык кредиттик бүтүмдөрдүн көлөмү 25,4 млрд сомду түзгөн¹⁸.

Кыргыз Республикасынын банк секторунда банктар аралык рыноктогу кредиттердин орду, негизинен, Улуттук банктын жогору ликвиддүү ноталары жана мамлекеттик баалуу кагаздар түрүндөгү күрөөлүк камсыздоо менен жабылат (2.2.13-график).

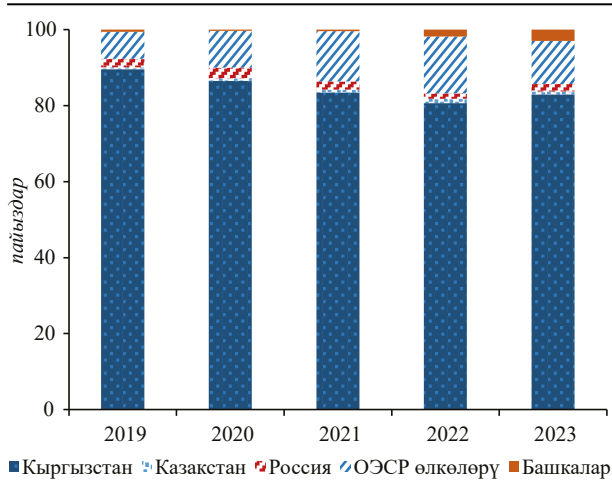
Жалпысынан, өлкөнүн банктар аралык кредит рыногунда «дуушарлануу» тобокелдигинин келип чыгуу ыктымалдыгы минималдуу, бул жогору ликвиддүү күрөөлүк камсыздоонун болушу менен шартталган.

¹⁸ Мында, 2023-жыл ичинде банктар-резиденттер ортосунда келишилген бүтүмдөрдүн жалпы көлөмүн түшүнүү зарыл.

2.2.7. Өлкөлүк тобокелдик

Коммерциялык банктардын маалыматына ылайык, резидент эместерде жайгаштырылган активдердин суммардык көлөмү 2023-жылдын 31-декабрына карата 110,0 млрд сомду же банк секторунун активдеринин жалпы көлөмүнүн 17,0 пайызын түзгөн. Жайгаштыруулардын олуттуу концентрацияланышы Экономикалык кызматташуу жана өнүктүрүү уюмуна кирген өлкөлөрдө байкалган – Кыргыз Республикасынын банк секторунун активдеринин жалпы көлөмүнүн 11,3 пайызы (73,1 млрд сом).

2.2.14-график. Активдердин географиялык түзүмү

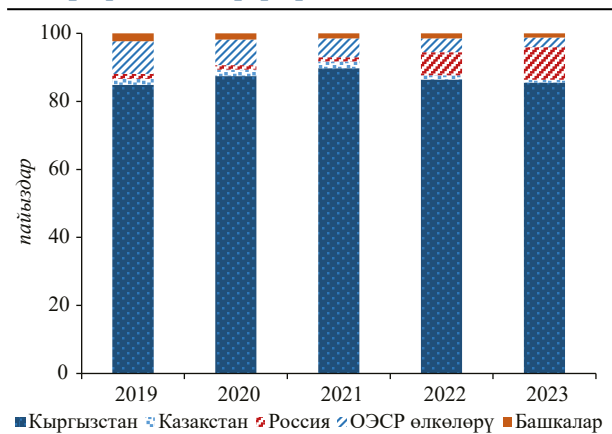
Булагы: Улуттук банк

Чет өлкөдө жайгаштырылган активдердин негизги үлүшү 108,1 млрд сом өлчөмүндө корреспонденттик жана депозиттик эсептерге же резидент эместерде жайгаштырылган активдердин жалпы көлөмүнүн 98,2 пайызына туура келген (2.2.14-график).

2023-жылдын жыйынтыгы боюнча Кыргыз Республикасынын банктарынын резидент эместер алдында милдеттенмелери 73,0 млрд сомду же банк секторунун милдеттенмелеринин жалпы көлөмүнүн 14,5 пайызын түзгөн. Ресурстардын олуттуу үлүшү резидент эмес жеке адамдардан жана юридикалык жактардан, ошондой эле резидент эмес банктардан депозиттер түрүндө 64,6 млрд сом же резидент эместер алдында милдеттенмелердин жалпы көлөмүнүн 88,5 пайызы өлчөмүндө тартылган.

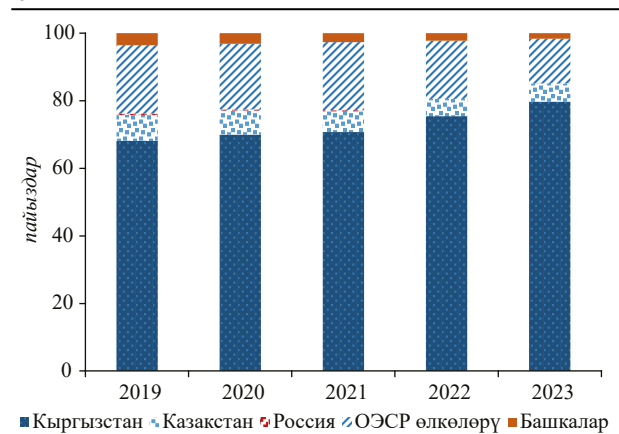
Экономикалык кызматташуу жана өнүктүрүү уюмуна кирген өлкөлөргө резидент эместердин алдында милдеттенмелердин көлөмүнүн 2,8 пайызы, Казакстанга жана Россияга, тиешелүүлүгүнө жараша, 0,8 жана 9,6 пайызы туура келген (2.2.15-график).

2.2.15-график. Милдеттенмелердин географиялык түзүмү

Булагы: Улуттук банк

2.2.16-график. Өлкөлүк белгиси боюнча уставдык капитал

Булагы: Улуттук банк

2023-жылдын жыйынтыгы боюнча чет өлкө капиталы 12,2 млрд сомду же банк секторунун уставдык капиталынын жалпы көлөмүнүн 20,3 пайызын түзгөн. Чет өлкө капиталынын өлкөлүк белгиси боюнча түзүмү (2.2.16-график) төмөнкүлөргө таандык:

- Экономикалык кызматташуу жана өнүктүрүү уюмуна кирген өлкөлөрдүн резиденттерине – 13,2 пайыз,
- Казакстандын резиденттерине – 5,4 пайыз,
- башка өлкөлөрдүн резиденттерине – 1,7 пайыз.

2.3. Банк секторун «кайтарым» стресс-тесттен өткөрүү

2.3.1. Кредиттик тобокелдикти «кайтарым» стресс-тесттен өткөрүү¹⁹

Кредиттик тобокелдикти «кайтарым» стресс-тесттен өткөрүү аркылуу кредит портфелинде «классификацияланбаган» кредиттердин²⁰ жол берилген максималдуу үлүшү эсептелген, ал «классификацияланган» категориясына өтүүдө капиталдын жетиштүүлүк коэффициентин (КЖК) 12 пайыз чектүү деңгээлге чейин төмөндөтүшү мүмкүн.

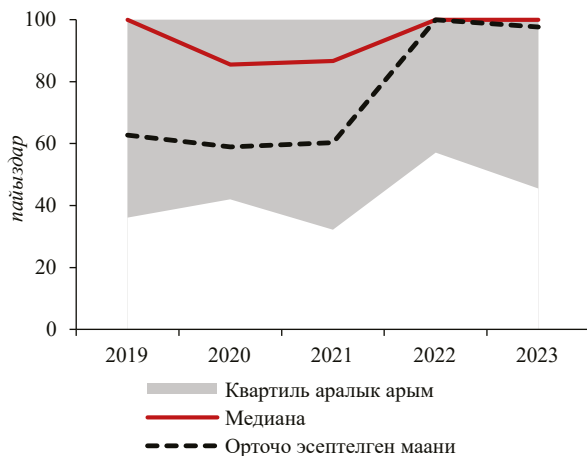
Бул ыкма «классификацияланбаган» кредиттердин «классификацияланган» кредиттер²¹ категориясына өтүшүнө байланыштуу, банктардын РППУ боюнча кошумча чегерүүлөрүнүн ордун жаба алган буфердик капиталынын запасын (таза суммардык капитал) аныктоого мүмкүндүк берет.

Мындан тышкары, бул ыкма капитал шайкештиги (К2.1) 12 пайыз чектүү деңгээлге чейин төмөндөй турган классификацияланган кредиттердин максималдуу өсүш арымын эсептөөгө өбөлгө түзөт.

Банк секторун 2023-жылдын 31-декабрына карата абал боюнча «кайтарым» стресс-тесттен өткөрүүнүн натыйжасында банк сектору боюнча «классификацияланган» категориясына өткөн «классификацияланбаган» кредиттердин максималдуу жол берилген үлүшү орточо 97,6 пайызды түзгөн (2.3.1-график).

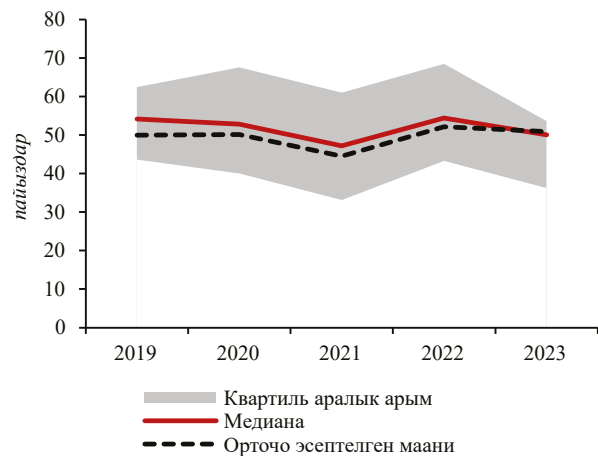
Ошентип, банк сектору кредит портфелинин сапатынын олуттуу начарлоосуна туруштук бере алат, анын ордун жабуу үчүн кошумча РППУ түзүү талап кылынышы ыктымал. Мында кошумча РППУ өлчөмү таза суммардык капиталдын 51,7 пайызы өлчөмүнө жетиши мүмкүн (2.3.2-график).

2.3.1-график. «Иштеп жаткан»²² кредиттердин «классификацияланган» кредиттерге өтүүчү максималдуу жол берилген үлүшү²³, классификацияланбаган кредиттерден пайыздарда

Булагы: Улуттук банк

2.3.2-график. Кошумча РППУ, мында аларды түзүүдө КЖК 12 пайыз деңгээлге чейин төмөндөшү мүмкүн, ТСКдан пайыздарда

Булагы: Улуттук банк

¹⁹ Проблемалуу банктарды эске албаганда.

²⁰ Тобокелдиксиз болуп саналган, «нормалдуу» категориясындагы кредиттерди эске албаганда.

²¹ Мында, «иштеп жаткан» кредиттердин «классификацияланган» категориясына өтүшү үч категория («субстандарттуу», «шектүү» жана «жоготуулар») боюнча бирдей жүрөт.

²² Тобокелдиксиз болуп саналган, «нормалдуу» категориясындагы кредиттерди эске албаганда.

²³ Мында КЖК 12 пайыз деңгээлине чейин төмөндөйт.

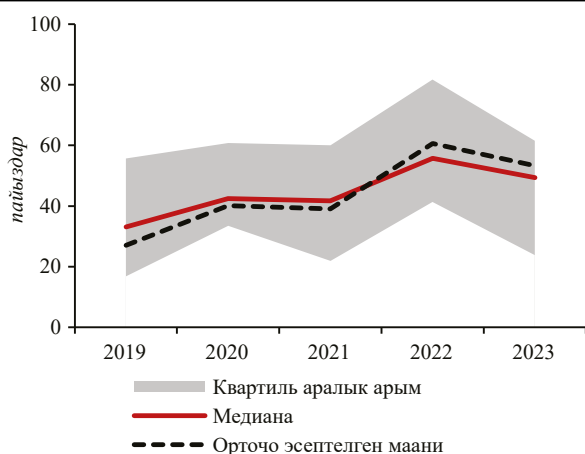
2.3.2. Ликвиддүүлүк тобокелдигин «кайтарым» стресс-тесттен өткөрүү

Банк секторунун ликвиддүүлүк тобокелдигине баа берүү үчүн Улуттук банктын күндөлүк ликвиддүүлүк боюнча экономикалык ченемин бузбай туруп, кардарлардын депозиттик базасынын жалпы көлөмүнөн депозиттердин массалык агылып чыгуусунун ордун жабууга жөндөмдүү ликвиддүү активдердин запасы эсептелген.

Таасир – бул жеке адамдардын жана финансылык эмес ишканалардын депозиттеринин агылып чыгуусунун максималдуу көлөмү, ал ликвиддүүлүк ченемин 45 пайыз чектүү деңгээлге чейин төмөндөтүшү мүмкүн.

«Кайтарым» стресс-тесттен өткөрүү натыйжалары (2.3.3-график), 2023-жылдын акырына карата абал боюнча банк секторунун ликвиддүү активдеринин айкын көлөмү депозиттер агымынын кардарлардын депозиттик базасынын жалпы көлөмүнүн орточо алганда 53,3 пайызынын ордун жабууга жөндөмдүү экендигин көрсөткөн (2.3.1-таблица).

2.3.3-график. Депозиттердин агылып чыгуу өлчөмү, мында КЗ.1 45 пайызга чейин төмөндөйт, кардарлардын депозиттеринин жалпы көлөмүнөн пайыздарда

Булагы: Улуттук банк

2.3.3. Рыноктук тобокелдиктерди «кайтарым» стресс-тесттен өткөрүү

Рыноктук тобокелдиктерди «кайтарым» стресс-тесттен өткөрүү жыйынтыгы банк сектору 2023-жылдын 31-декабрына карата пайыздык жана валюта тобокелдиктерине бир аз эле дуушарланышын көрсөткөн.

Пайыздык тобокелдик

1-сценарий – кредиттер боюнча орточо салмактанып алынган пайыздык чендин төмөндөшү, мында капиталдын шайкештик деңгээли чектүү деңгээлге чейин (12 пайыз) төмөндөйт.

«Кайтарым» стресс-тесттен өткөрүү натыйжалары банк секторунун тике пайыздык тобокелдикке карата бир аз ийкемдүү экендигин көрсөтүп турат. Кредиттер боюнча пайыздык чендердин орточо деңгээлинин 23,5 пайыздык пунктка азайышы капиталдын шайкештик деңгээлин 12 пайызга чейин төмөндөтүшү мүмкүн (2.3.1-таблица).

Жалпысынан алганда, «кайтарым» стресс-тесттен өткөрүү натыйжалары боюнча банк сектору пайыздык тобокелдиктин төмөн деңгээлине ээ.

Валюта тобокелдиги (кайра баа берүү тобокелдиги)

Банк секторунун валюта тобокелдигине баа берүү үчүн сомдун АКШ долларына карата алмашуу курсунун максималдуу өсүш арымы эсептелген, ал капитал шайкештигине жана таза пайдага да таасирин тийгизет.

1-сценарий – сомдун АКШ долларына карата алмашуу курсунун максималдуу өсүш арымы, мында капиталдын шайкештик (К2.1) деңгээли чектүү деңгээлге чейин (12 пайыз) төмөндөйт.

«Кайтарым» стресс-тесттен өткөрүүнү эсептөөлөр, банк секторунда активдерге жана милдеттенмелерге кайра баа берүү тобокелдигинин төмөн экендигин көрсөтүү менен валюталык тобокелдикке бир аз ийкемдүүлүгүн тастыктайт (2.3.1-таблица).

2-сценарий – сомдун АКШ долларына карата алмашуу курсунун максималдуу өсүш арымы, мында коммерциялык банктардын таза пайдасы нөлдүк деңгээлге чейин төмөндөйт.

Стресс-тестирлөөнүн натыйжалары коммерциялык банктар валюталык тобокелдиктин таасирине туруштук бере ала тургандыгын көрсөтүп турат (2.3.1-таблица).

2.3.1-таблица. 2023-жылдын 31-декабрына карата абал боюнча «кайтарым» стресс-тесттен өткөрүүнүн жалпы жыйынтыктары

		Банк сектору
Кредиттик тобокелдик		
1-сценарий	«Классификацияланган» категорияга өткөн классификацияланбаган кредиттердин үлүшү, <i>пайыздарда</i>	97,6
Пайыздык тобокелдик		
1-сценарий	Кредиттер боюнча орточо салмактанып алынган пайыздык чендердин төмөндөшү, мында капиталдын жетиштүүлүк коэффициенти 12% чейин төмөндөйт, <i>пайыздык пунктарда</i>	23,5
Валюта тобокелдиги		
1-сценарий	USD/ KGS курсунун өсүш арымы (\pm), мында капиталдын жетиштүүлүк коэффициенти 12% чейин төмөндөйт, <i>пайыздарда</i>	валюта курсунун 100 пайызга өзгөрүшү
2-сценарий	USD/ KGS курсунун өсүш арымы (\pm), мында таза пайда нөлдүк деңгээлге чейин төмөндөйт, <i>пайыздарда</i>	
Ликвиддүүлүк тобокелдиги		
1-сценарий	Депозиттердин жана кредиттердин жалпы көлөмүнөн кардарлардын депозиттеринин жана алынган кредиттердин үлүшүнүн агылып чыгуусу, мында күндөлүк ликвиддүүлүк коэффициенти 45 пайызга чейин төмөндөйт, <i>пайыздарда</i>	53,3

III. БАНК ЭМЕС ФИНАНСЫ-КРЕДИТ УЮМДАРЫ

Жалпысынан, банк эмес финансы-кредит уюмдары (БФКУ) системасынын абалы орточо алганда туруктуу катары бааланат. Активдер, кредит портфели, ресурстук база сыяктуу негизги көрсөткүчтөрдүн көбөйүүсү белгиленген. Стресс-тесттердин натыйжасы БФКУ системасынын кредиттик тобокелдиги орточо деңгээлде экендигин көрсөткөн.

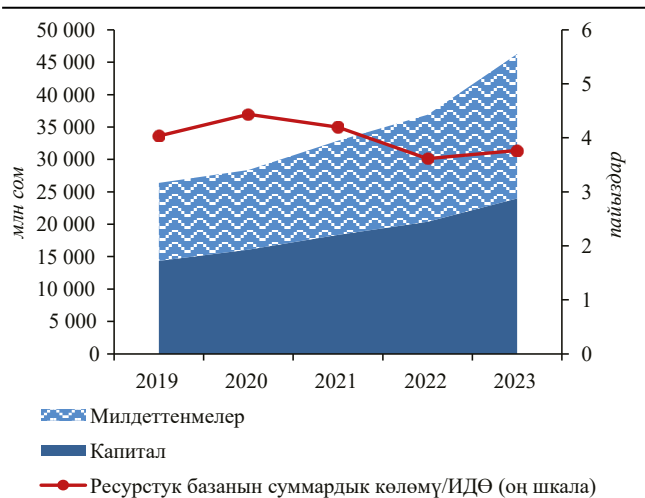
Микрофинансылык уюмдардын кредиттери боюнча орточо салмактанып алынган пайыздык чендер 2022-жылга салыштырганда 2.0 п.п. жогорулап, 32,0 пайызды түзгөн.

3.1. Негизги тенденциялар

2023-жылдын 31-декабрына карата абал боюнча Кыргыз Республикасында Улуттук банктан лицензия алууга жана иши ал тарабынан жөнгө салынууга тийиш болгон банк эмес финансы-кредит уюмдары (БФКУ) системасы төмөнкүлөрдү камтыган: «Кредиттик союздардын каржы компаниясы» ААК адистештирилген финансы-кредит уюму (КСКК), 81 кредиттик союз, 121 микрофинансылык уюм (анын ичинде 9 микрофинансылык компания, 78 микрокредиттик компания жана 34 микрокредиттик агенттик) 609 алмашуу бюросу.

Ресурстар

3.1.1-график. БФКУ милдеттенмелеринин жана капиталынын динамикасы

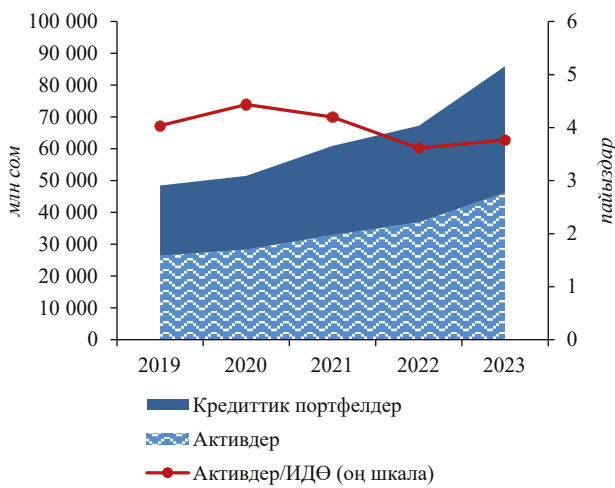
Булагы: Улуттук банк

2023-жылдын жыйынтыгы боюнча БФКУнун милдеттенмелери 2022-жылга салыштырганда 34,6 пайызга көбөйгөн жана 22,3 млрд сом өлчөмүндө түптөлгөн. БФКУнун капиталы 2023-жылдын 31-декабрына карата 17,8 пайызга көбөйүп, 24,0 млрд сомду түзгөн (3.1.1-график).

Активдер

Мезгил-мезгили менен берилүүчү регулятивдик отчеттун маалыматтары боюнча, БФКУнун чогуу алгандагы активдери 2023-жылдын жыйынтыгы боюнча 25,3 пайызга көбөйүп, 46,3 млрд сомду²⁴ түзгөн. Бул жогорулоо БФКУнун кредит портфелинин көбөйүүсүнүн эсебинен камсыздалган (3.1.2-график).

3.1.2-график. БФКУ активдеринин жана кредиттеринин динамикасы

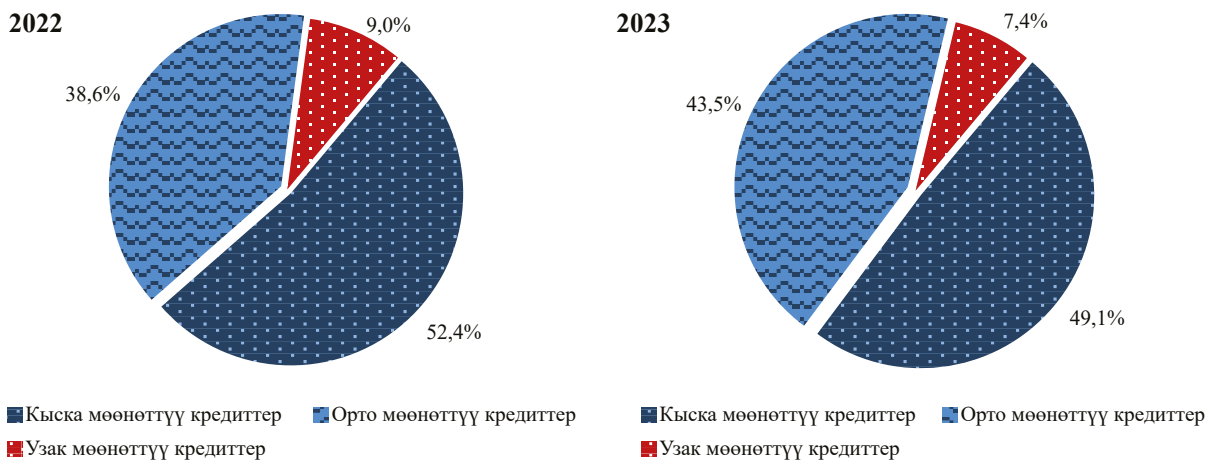
Булагы: Улуттук банк, БФКУ

БФКУ ишинин негизги багыты болуп, кредиттөө калууда. 2023-жылдын 31-декабрына карата абал боюнча БФКУнун кредит портфелинин көлөмү 31,0 пайызга көбөйүп, 39,7 млрд сом өлчөмүндө түптөлгөн.

Байкоого алынып жаткан мезгилдин акырына карата карыз алуучулардын саны **2022-жылга** салыштырганда 10,6 пайызга көбөйгөн жана 503 403 адамды түзгөн.

2023-жыл ичинде БФКУга сунушталган кредиттердин түзүмүндө ордун жабуу мөөнөттөрү боюнча узак мөөнөттүү жана кыска мөөнөттүү кредиттердин үлүшүнүн азайышы, ошондой эле орто мөөнөттүү кредиттик ресурстардын көбөйүшү байкалган (3.1.3-график).

3.1.3-график. БФКУга берилген кредиттердин ордун жабуу мөөнөттөрү боюнча түзүмү, пайыздарда²⁵

Булагы: Улуттук банк, БФКУ

БФКУнун кредит портфелинин басымдуу бөлүгү (чогуу алгандагы кредит портфелинен 76,2 пайызы) топтолгон негизги региондордон болуп, Бишкек шаары, Чүй, Ош жана Жалал-Абад областтары калууда, бул республиканын аталган региондорунда ишкердик жигердүүлүгүнүн жогору болушуна байланыштуу болгон.

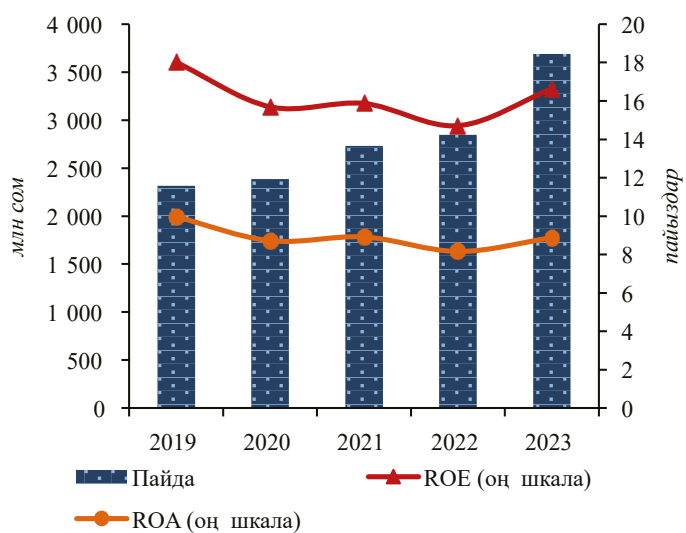
²⁴ АФКУну эсепке албаганда.

²⁵ Бир мезгил ичиндеги маалыматтар.

Кирешелүүлүк²⁶

2023-жылдын жыйынтыгы боюнча БФКУнун таза пайдасы **2022-жылга** салыштырмалуу 29,6 пайызга көбөйүү менен, 3,7 млрд сомду түзгөн. 2023-жылдын 31-декабрына карата ROA кирешелүүлүк көрсөткүчү 0,7 пайыздык пунктка көбөйүү менен, 8,9 пайызды түзгөн, ал эми ROE көрсөткүчү 1,9 пайыздык пунктка көбөйүп, 16,6 пайызды түзгөн (3.1.4-график).

3.1.4-график. БФКУнун кирешелүүлүк көрсөткүчтөрүнүн динамикасы²⁷

Булагы: Улуттук банк, БФКУ

²⁶ ROA жана ROE индикаторлору жылдык мааниде берилген.

²⁷ АФКУну эсепке албаганда.

3.2. Банк эмес финансы-кредит уюмдарынын тобокелдиктери

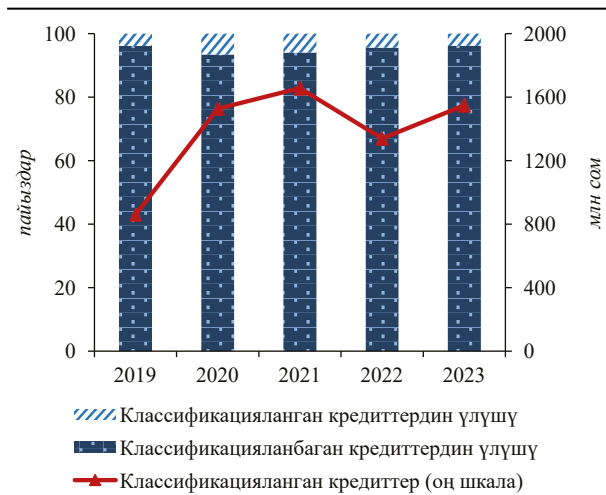
БФКУ ишиндеги тобокелдиктердин негизги факторлорунан болуп, кредит портфелинин сапаты, тармактык жана институционалдык концентрация, ошондой эле БФКУ секторунун тышкы карызынын абалы саналат.

БФКУнун кредит портфелинин сапаты

2023-жылдын 31-декабрына карата абал боюнча БФКУнун кредит портфелинде классификацияланган кредиттердин үлүшү 3,9 пайызды түзгөн, мында алардын номиналдык көлөмү 2022-жылга салыштырганда 209,2 млн сомго же 15,6 пайызга көбөйүшү байкалган (3.2.1-график).

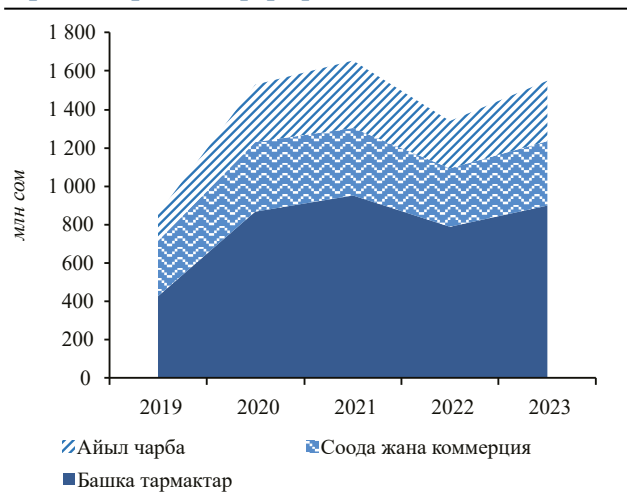
2023-жылдын жыйынтыгы боюнча БФКУнун классификацияланган кредиттеринин түзүмүндө 2022-жылга салыштырганда тейленбеген керектөө кредиттеринин (1,1 пайыздык пунктка) жана соодага (1,1 пайыздык пунктка) берилген кредиттердин үлүшүнүн азайышы, ал эми айыл чарбага (1,8 пайыздык пунктка) берилген кредиттердин үлүшүнүн көбөйүшү белгиленген. БФКУнун классификацияланган кредиттеринин жалпы көлөмүндө тейленбеген керектөө кредиттеринин, айыл чарбага жана соодага берилген кредиттердин үлүшү, тиешелүүлүгүнө жараша, 38,0, 21,7 пайызды жана 20,3 пайызды түзгөн (3.2.2-график).

3.2.1-график. БФКУнун кредит портфелинин сапаты

Булагы: Улуттук банк

3.2.2-график. БФКУнун экономиканын тармактары боюнча классификацияланган кредиттеринин түзүмү

Булагы: Улуттук банк

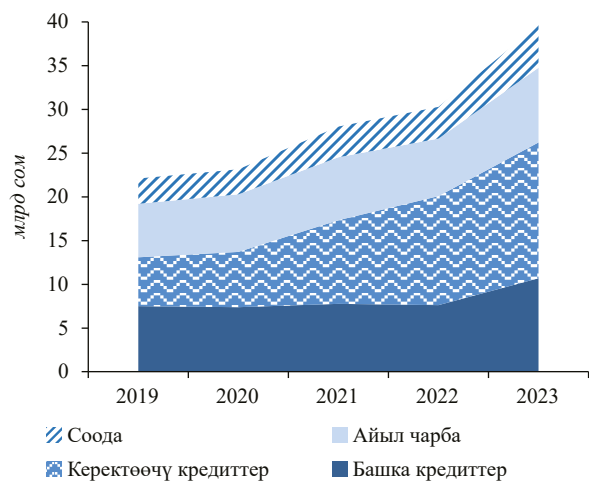
Тармактык концентрация

БФКУнун кредит портфели керектөө кредиттеринен (БФКУнун кредиттеринин жалпы көлөмүнүн 39,1 пайызы), ошондой эле айыл чарбага жана соодага берилген кредиттерден (кредит портфелинин жалпы көлөмүнүн, тиешелүүлүгүнө жараша, 21,6 жана 12,3 пайызы, 3.2.3-график) турат. Ал эми айыл чарбаны кредиттөө көбүрөөк жаратылыш-климат шарттарынан көз каранды болот.

Институционалдык концентрация

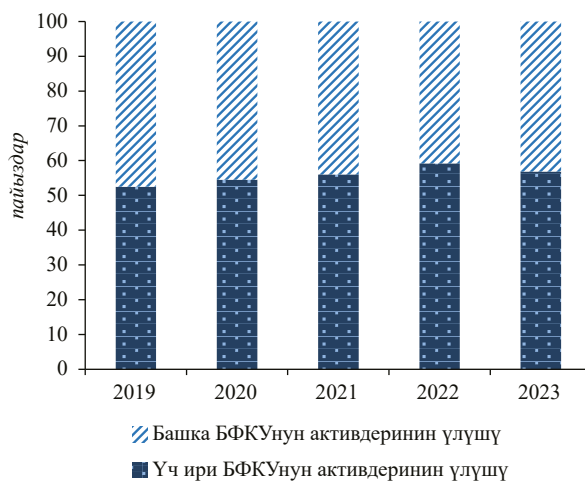
2023-жылдын жыйынтыгы боюнча үч ири БФКУнун активдеринин үлүшү 2022-жылга салыштырганда 2,3 пайыздык пунктка азайып, БФКУ системасынын активдеринин жалпы көлөмүнүн 56,8 пайызын түзгөн (3.2.4-график).

3.2.3-график. БФКУнун кредит портфелинин тармактык түзүмү

Булагы: Улуттук банк, БФКУ

3.2.4-график. БФКУнун активдеринин институционалдык түзүмү

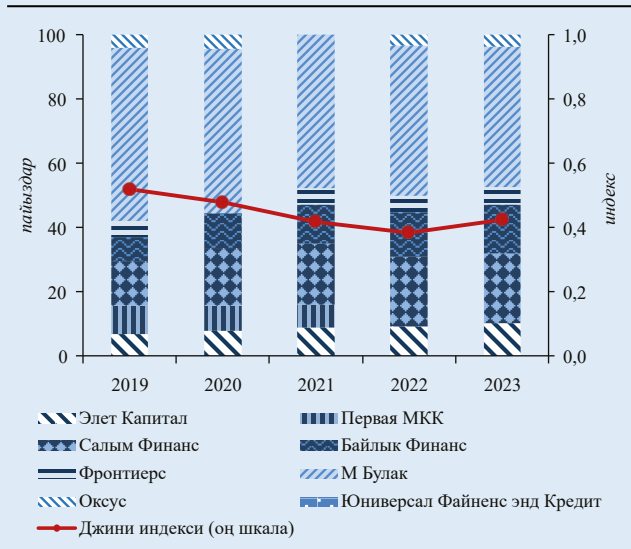
Булагы: Улуттук банк, БФКУ

**6-кыстырма. Концентрациялануу индекстеринин негизинде
БФКУ секторунун ишине баа берүү²⁸**

Херфиндаль-Хиришман индекси

БФКУ секторундагы концентрациялануу тобокелдигин талдоо максатында, Херфиндаль-Хиришман индекси эсептелинген²⁹. 2023-жылдын 31-декабрына карата абал боюнча БФКУ сектору үчүн индекстин мааниси 1 369,2 пунктту түзгөн. Эмпирикалык эрежеге ылайык³⁰, алынган маани БФКУ активдеринин орточо концентрациялануусун же микрофинансылык рыноктун орточо концентрациялануусун көрсөтүп турат.

1-график. Джини индексинин жана 6 ири БФКУнун активдеринин динамикасы

Булагы: Улуттук банк, БФКУ

Джини индекси

Джини индекси БФКУнун активдеринин бирдей бөлүштүрүлүшүн баалоо максатында эсептелип чыгарылган. 2023-жылдын 31-декабрына карата абал боюнча индекстин мааниси 0,42 түзгөн. 2022-жылга салыштырмалуу Джини индексинин мааниси 0,04 пунктка жогорулаган, бул алты ири БФКУ ортосунда активдердин бөлүштүрүлүшүнүн концентрациялануу деңгээлинин жогорулашын билдирет (1-график).

²⁸ Концентрациялануу индекстери 6 ири БФКУнун маалыматтарынын негизинде эсептелинген.

²⁹ $H = \sum_{i=1}^n (\text{үлүшү}_i)^2$

³⁰ Рыноктун концентрациялануу деңгээлин аныктоонун төмөнкүдөй эмпирикалык эрежеси колдонулган:

- индекс 0,1ден (же 1,000) төмөн мааниге ээ – рыноктун бир аз концентрациялануусу;
- индекс 0,1ден 0,18ге чейинки (же 1,000ден 1,800гө чейинки) мааниге ээ – рыноктун орточо концентрациялануусу;
- индекс 0,18ден (же 1,800) жогору мааниге ээ – рыноктун жогорку концентрациялануусу.

БФКУнун тышкы карызынын абалы

Отчёттук мезгилдин акырына карата абал боюнча БФКУнун тышкы карызынын көлөмү 299,0 млн АКШ долларын түзгөн. БФКУнун тышкы карызынын басымдуу бөлүгү чет өлкөлүк финансы-кредит уюмдары тарабынан сунушталган кредиттерден (БФКУнун тышкы карызынын жалпы көлөмүнүн 83,0 пайызы), ал эми калган бөлүгү (17,0 пайыз) эл аралык финансы институттарынын кредиттеринен турат.

2023-жылдын жыйынтыгы боюнча ири БФКУнун тышкы карызы 2022-жылга салыштырганда 272,6 пайызга көбөйгөн жана 291,5 млн АКШ долларын түзгөн.

3.3. БФКУ секторун стресс-тесттен өткөрүү

БФКУнун кредиттик тобокелдигин стресс-тесттен өткөрүү

Кредит портфелинин сапатынын начарлашынын БФКУ секторуна тийгизген таасирин баалоо үчүн стресс-тест өткөрүлгөн.

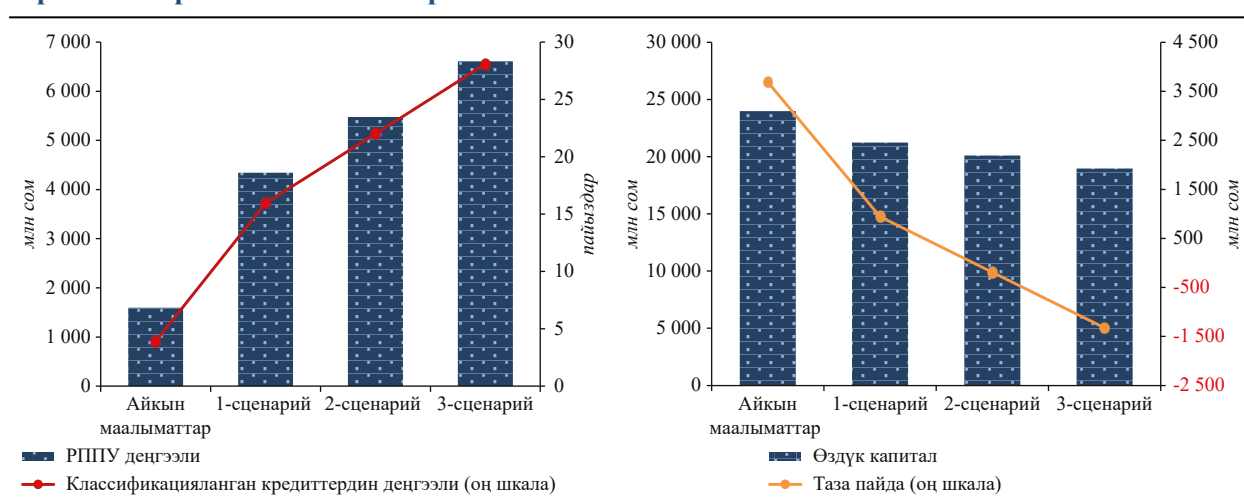
Стресс-тест өткөрүүнүн алкагында төмөнкүдөй үч сценарий каралган:

- 1-сценарий: кредиттердин 50% бир категориядан экинчиге өтүүсү;
- 2-сценарий: кредиттердин 75% бир категориядан экинчиге өтүүсү;
- 3-сценарий: кредиттердин 100% бир категориядан экинчиге өтүүсү.

Мында, кредиттердин бир категориядан экинчиге өтүүсү «стандарттуу», «байкоого алынган», «субстандарттуу», «шектүү» жана «жоготуулар» сыяктуу категориялар боюнча бирдей жүрөт.

Бул стресс-тестирлөөнү жүргүзүүдө БФКУнун кредит портфелинде РППУ³¹ көлөмү 172,1 пайыздан 314,1 пайызга чейин тандалып алынган сценарийге жараша көбөйгөн (3.3.1-график).

3.3.1-график. 2023-жылдын 31-декабрына карата абал боюнча кредиттик тобокелдикти стресс-тестирлөө жыйынтыктары

Булагы: Улуттук банк

Кредит портфелинин сапатынын начарлашы БФКУнун өздүк капиталынын жана таза пайдасынын акырындык менен азайышына алып келе тургандыгын белгилей кетүү зарыл. Эки сценарийдин бири ишке ашырылган учурда БФКУ сектору, тиешелүүлүгүнө жараша, 191,4 жана 1 325,7 млн сом өлчөмүндө чыгым тартат (3.3.1-график).

³¹ МФУ активдин суммасынан пайыздык катышта көрсөтүлгөн чегерүүлөрдүн төмөнкүдөй өлчөмдөрүн жүзөгө ашыруу менен классификациянын тиешелүү категориялары үчүн жалпы жана атайын РППУ түзүшөт:

- стандарттуу, пайыздарда – 0дөн 5ке чейин;
- байкоо алдындагы активдер, пайыздарда – 10;
- субстандарттуу, пайыздарда – 25;
- шектүүлөр, пайыздарда – 50;
- жоготуулар, пайыздарда – 100.

3.3.1-таблица. Кредиттик тобокелдикти стресс-тесттен өткөрүү жыйынтыктары, пайыздар

	БФКУнун кредит портфелинде классификацияланган кредиттердин үлүшү
1-сценарий: кредиттердин 50% бир категориядан экинчи категорияга өтүшү	16,0
2-сценарий: кредиттердин 75% бир категориядан экинчи категорияга өтүшү	22,0
3-сценарий: кредиттердин 100% бир категориядан экинчи категорияга өтүшү	28,1

Булагы: Улуттук банк

Биринчи сценарийди ишке ашыруунун жыйынтыгында БФКУнун кредит портфелиндеги проблемалуу кредиттердин үлүшү 12,1 пайыздык пунктка, 16,0 пайыз деңгээлине чейин көбөйүшү мүмкүн. Экинчи сценарий ишке ашырылган учурда проблемалуу кредиттер 18,1 пайыздык пунктка, 22,0 пайыз деңгээлине чейин, ал эми үчүнчү сценарийди ишке ашырууда – 24,2 пайыздык пунктка көбөйүшү жана 28,1 пайыз деңгээлине чейин жетиши мүмкүн.

IV. ТӨЛӨМ СИСТЕМАЛАРЫ

Отчёттук мезгилде системалуу мааниге ээ жана маанилүү төлөм системаларында тобокелдиктер деңгээли жол берилген чекте болгон жана Кыргыз Республикасынын мыйзамдарында, төлөм системаларынын эрежелеринде каралган тобокелдиктерди тескөө механизмдери, ликвиддүүлүктүн жогорку деңгээлинин сакталып турушу, камсыздандыруу депозиттери жана алдын ала төлөө системасы менен шартталган.

Өлкөнүн финансы секторунун иш туруктуулугун аныктаган негизги факторлордун бири катары натыйжалуу жана үзгүлтүксүз иштеген төлөм системасы саналат.

2024-жылдын 1-январына карата абал боюнча Кыргыз Республикасында төлөм системасы төмөнкү компоненттерден турган:

1) Улуттук банктын ири төлөм системасы – Айкын убакыт ыргагында эсептешүүлөрдүн grosстук системасы (ГСРРВ);

2) Чекене төлөмдөр системасы:

Майда чекене жана утурумдук төлөмдөрдүн пакеттик клиринг системасы (ПКС), төлөм карталары менен эсептешүүлөр системасы, акча которуулар системасы, электрондук акча менен эсептешүүлөр системасы, үчүнчү жактардын пайдасына төлөмдөрдү кабыл алуу системалары;

3) Финансылык билдирүүлөрдү кабыл алуу жана өткөрүп берүү үчүн инфраструктура (SWIFT сервис-бюросу, банктар аралык коммуникациялык тармак).

2023-жылдын жыйынтыгында, төлөм системаларынын маанилүүлүгү критерийлерине ылайык төмөнкүлөр:

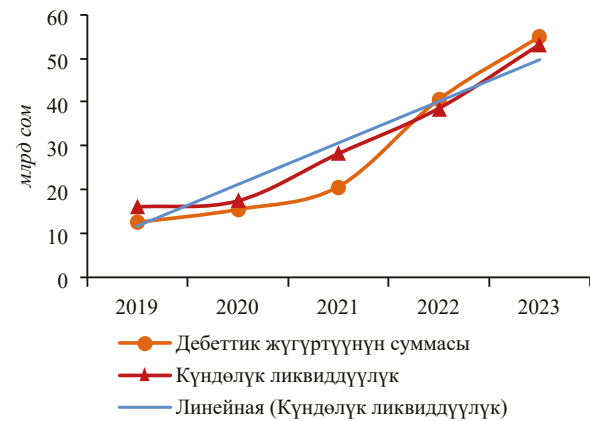
1) системалуу мааниге ээ төлөм системалары болуп таанылган - ГСРРВ жана ПКС системалары;

2) улуттук төлөм системалары болуп таанылган – ГСРРВ, ПКС жана «Элкарт» системалары.

Бул системалар Кыргыз Республикасынын төлөм системасынын негизги катышуучулары болуп саналат. Системалуу мааниге ээ төлөм системаларындагы үзгүлтүктөр өлкөнүн банктык жана төлөм системалары үчүн системалуу тобокелдиктерди жаратышы мүмкүн, ушундан улам аларга карата күчөтүлгөн талап коюлат.

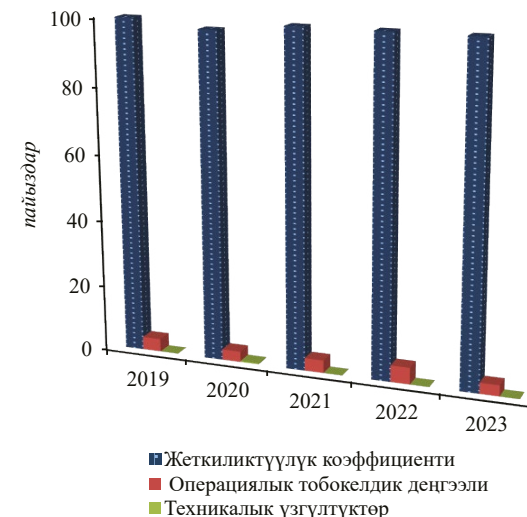
2023-жыл ичинде ГСРРВ штаттык режимде иштеген. ГСРРВда финансылык тобокелдиктердин деңгээли катышуучулардын эсептериндеги ликвиддүү каражаттардын жогору деңгээлинин эсебинен төмөн бойдон калган: катышуучулардын орточо күндүк ликвиддүү

4.1-график. ГСРРВда төлөмдөрдүн жана ликвиддүүлүк көлөмүнүн орточо күндүк көрсөткүчүнүн өзгөрүү динамикасы

Булагы: Улуттук банк

4.2-график. ГСРРВдагы жеткиликтүүлүк көрсөткүчүнүн жана операциялык тобокелдиктин катышы

	2019	2020	2021	2022	2023
Техникалык үзгүлтүктөр, %	0,0	0,3	0,0	0,0	0,0
Жеткиликтүүлүк коэффициенти, %	100,0	97,7	100,0	100,0	100,0
Операциялык тобокелдик деңгээли, %	3,9	3,2	3,9	5,1	3,3

Булагы: Улуттук банк

каражаттарынын көлөмү 37,7 пайызга көбөйүү менен (2022-жылга салыштырганда), 53,1 млрд сомду түзгөн.

Айкын убакыт ыргагында эсептешүүлөрдүн grosстук системасынын жеткиликтүүлүк деңгээли 2023-жыл ичинде 100,0 пайызды түзүү менен жогору бойдон сакталып калган, ал эми операциялык тобокелдик деңгээли операциялык күндүн узартылышын эске алганда 3,3 пайызды түзгөн.

Отчёттук мезгилде пакеттик клиринг системасында финансылык тобокелдиктердин деңгээли да төмөн деңгээлде болгон. Катышуучулар тарабынан дебеттик таза позициянын ордун жабууга каралган каражаттар зарыл деңгээлден дээрлик 3 эсеге ашкан.

ПКС ишине мониторинг жүргүзүүнүн жыйынтыгы боюнча системанын жеткиликтүүлүк көрсөткүчү отчёттук мезгил ичинде жогору бойдон калып, 99,8 пайызды түзгөн. Мында, системадагы иш үзгүлтүктөрүн, ошондой эле системанын айрым катышуучуларынын суроо-талабы боюнча узартылышын жана убактылуу токтотулушун эске алганда, системада операциялык тобокелдик деңгээли 3,4 пайызды түзгөн.

Банктык төлөм карталары менен эсептешүүлөр системалары. 2024-жылдын 1-январына карата абал боюнча Кыргыз Республикасында алты эл аралык система, «Элкарт» төлөм карталары менен эсептешүүлөрдүн улуттук системасы жана «Элкарт-UP» системасынын кобейджинг карталары иштеп турган.

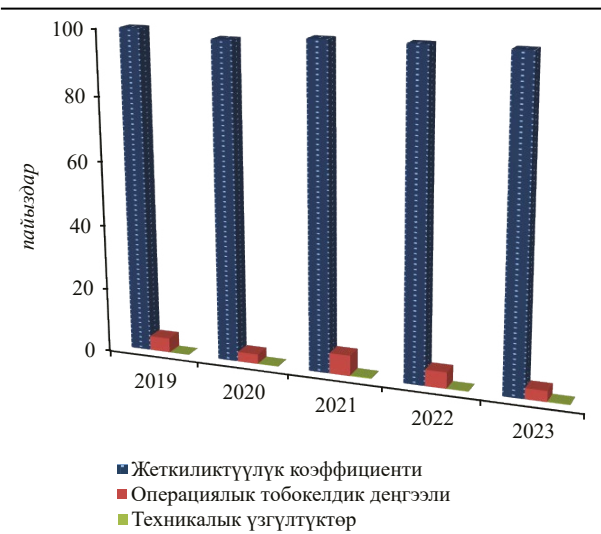
Отчёттук мезгил ичинде «Элкарт» системасы менен 21 коммерциялык банк иш алып барган.

2023-жылы системанын ишине мониторинг жүргүзүү жана аны талдоо жыйынтыгы боюнча анын жеткиликтүүлүк көрсөткүчү 99,7 пайызды, ал эми системада операциялык тобокелдиктердин деңгээли техникалык үзгүлтүктөрдү эске алуу менен 0,3 пайызды түзгөн.

Акча которуу системалары. 2023-жыл ичинде коммерциялык банктарда эсеп ачуусуз эл аралык акча которууларды алуу жана жөнөтүү он эл аралык акча которуу системасы аркылуу жүзөгө ашырылган.

Акча которуулардын локалдык системалары боюнча 2024-жылдын 1-январына карата акча которуулардын 15 локалдык системасы иштеп турган, Кыргыз Республикасынын банктары алардын операторлору болуп саналат.

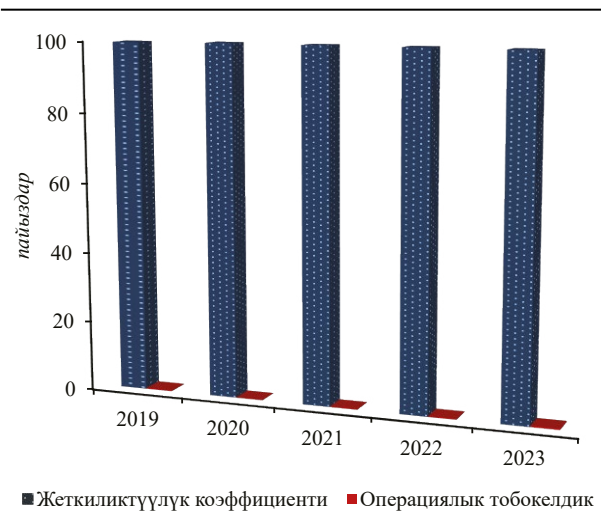
4.3-график. ПКSte кирешелүүлүк көрсөткүчүнүн жана операциялык тобокелдиктин катышы

	2019	2020	2021	2022	2023
Техникалык үзгүлтүктөр, %	0,00	0,1	0,3	0,1	0,2
Жеткиликтүүлүк коэффициенти, %	100,0	98,0	99,7	99,9	99,8
Операциялык тобокелдик деңгээли, %	4,5	3,1	6,4	5,1	3,4

Булагы: Улуттук банк

4.4-график. Бирдиктүү банктар аралык процессинг борборунда жеткиликтүүлүк көрсөткүчүнүн жана операциялык тобокелдиктин катышы

	2019	2020	2021	2022	2023
Жеткиликтүүлүк коэффициенти, %	99,8	99,9	99,8	99,8	99,7
Операциялык тобокелдик, %	0,2	0,1	0,2	0,2	0,3

Булагы: Улуттук банк

Электрондук акча менен эсептешүүлөр системалары. 2023-жылдын акырына карата он коммерциялык банк электрондук акча чыгарууга лицензия алган, алты коммерциялык банк электрондук акча эмитенти болуп саналган жана электрондук акча менен эсептешүү боюнча он локалдык система иш алып барган.

2024-жылдын 1-январына карата электрондук капчыктардын саны 2023-жылдын тиешелүү мезгилине салыштырганда 19,7 пайызга көбөйүү менен, 6,5 млн даанадан ашык капчыкты түзгөн.

Анын ичинен идентификацияланган электрондук капчыктардын саны болжол менен 2 727 миңди, б.а электрондук капчыктардын жалпы санынын 42,1 пайызын түзөт.

Финансылык билдирүүлөрдү алмашуу каналдары. Кыргыз Республикасынын финансы системасында банктык жана төлөм системалары финансылык билдирүүлөрдү алмашуу үчүн төмөнкүдөй каналдарды пайдаланат:

- банктар аралык коммуникациялык тармак;
- финансылык билдирүүлөрдү алмашуу каналдары (SWIFT ж.б.);
- Банк-Банк/Банк-Кардар системалары.

SWIFT банк системасы үчүн корреспондент-банктары менен чек ара аркылуу өтүүчү финансылык билдирүүлөрдү алмашуунун негизги каналы болуп саналат.

2023-жылдын акырына карата Кыргыз Республикасынын төлөм инфраструктурасына **үчүнчү жактардын пайдасына төлөмдөрдү кабыл алуу** боюнча 16 төлөм системасы кирет.

Рынокто үчүнчү жактардын пайдасына төлөмдөрдү кабыл алуу системасы көп санда болгондугуна байланыштуу, ушул сегментте атаандаштык күчөгөн.

Эскертүү: жогоруда берилген маалыматтар, негизинен, коммерциялык банктардын жана төлөм системаларынын операторлорунун отчетторунун негизинде даярдалган, жана алардын мүмкүн болуучу корректировкакаларына байланыштуу өзгөртүлүшү мүмкүн.

V. ФИНАНСЫ СЕКТОРУНУН ИШИН ЖӨНГӨ САЛУУНУ ӨРКҮНДӨТҮҮ

Отчёттук мезгилде долбоорлорду каржылоодон пайдалануу мүмкүнчүлүгүн кеңейтүү, кредиттөө системасын өнүктүрүү, санарип документтерди ишке киргизүү, банк кызматтарын сунуштоо шарттарын жакшыртуу, ошондой эле ислам каржылоо принциптерин өркүндөтүү максатында, финансы-кредит уюмдарынын ишин жөнгө салуучу ченемдик укуктук база жакшыртылган.

1. Финансы-кредит уюмдарынын кредиттөө системасын өнүктүрүү жана кредит берүүдө автоматташтырылган системаларды пайдалануусуна өбөлгө түзүү максатында, Кыргыз Республикасынын Улуттук банк Башкармасынын 2023-жылдын 5-апрелиндеги №2023-П-12/22-3-(НПА) «Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын айрым ченемдик укуктук актыларына кредиттик тобокелдик маселелери боюнча өзгөртүүлөрдү киргизүү жөнүндө» токтому кабыл алынган.

Аталган токтомдо кредиттик рейтингдин негизинде, аралыктан/обочо туруп тейлөө каналдары аркылуу берилүүчү кредиттердин жана жеке адамдарга – айыл чарба өндүрүүчүлөрүнө берилүүчү кредиттердин суммасын көбөйтүү боюнча өзгөртүүлөр каралган.

2. Кыргыз Республикасынын Улуттук банк Башкармасынын 2023-жылдын 14-июнундагы №2023-П-12/38-2-(НФКУ) токтому менен Улуттук банк Башкармасынын 2021-жылдын 28-сентябрындагы №2021-П-33/53-9-(НФКУ) «Банк эмес финансы-кредит уюмдарынын финансылык отчетторун түзүүгө, жарыялоого жана Кыргыз Республикасынын Улуттук банкына берүүгө карата талаптар жөнүндө» жобону бекитүү тууралуу» токтомуна өзгөртүүлөр киргизилген.

Жогоруда аталган токтомдун алкагында банк эмес финансы-кредит уюмдарынын түрүнө жараша, алардын чейректик жана жылдык финансылык отчетторун жалпыга маалымдоо каражаттарына, БФКУнун расмий интернет-сайттарына жана Финансылык отчеттордун ачык депозитарийине жарыялоо боюнча ар башка талаптар каралган.

3. Банктар долбоордук каржылоону сунуштаган учурда, каржылоону пайдалануу мүмкүнчүлүгүн кеңейтүү, ошондой эле банктын кредиттик тобокелдигин натыйжалуу тескөө максатында, Улуттук банк Башкармасынын 2023-жылдын 26-апрелиндеги №2023-П-12/27-8-(НПА) «Коммерциялык банктар тарабынан долбоордук каржылоону сунуштоодо кредиттик тобокелдикти тескөө боюнча минималдуу талаптар жөнүндө» жобону бекитүү тууралуу» токтому кабыл алган.

Жогоруда аталган токтомдун негизинде, коммерциялык банктар ар башка инфраструктуралык долбоорлорду жана жеке сектордун долбоорлорун, анын ичинде стартаптарды тике кредиттөө жана/же ишкердик субъекттеринин капиталына катышуу аркылуу каржылоого укуктуу.

4. Кыргыз Республикасынын Улуттук банк Башкармасы тарабынан 2023-жылдын 29-апрелинде №2023-П-12/29-1-(НПА) «Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын айрым ченемдик укуктук актыларына өзгөртүүлөрдү киргизүү жөнүндө» токтому кабыл алынган.

Аталган токтомдо аффилирленген жана банк менен байланыштуу жактар менен ишке ашырылган операциялар боюнча тобокелдиктин максималдуу өлчөмүн эсептөөдөгү өзгөртүүлөр, ошондой эле баалуу кагаздар менен операцияларга тиешелүү башка өзгөртүүлөр каралган.

Ошондой эле токтомдо тышкы аудит жана банктар тарабынан демилгеленген аудит жүргүзүү талаптары боюнча тактоо мүнөзүндөгү ченемдер, жана банктык кызматтарды сунуштоочу жактарды баа түзүү саясатында сунушталуучу кызматтардын тарифтери боюнча компоненттерди ачып көрсөтүүгө милдеттендирүүчү ченемдер белгиленген.

5. Улуттук банктын ченемдик укуктук актыларын Кыргыз Республикасынын Министрлер Кабинетинин 2022-жылдын 18-ноябрындагы №637 «Кыргыз Республикасынын аймагында санариптик документтерди пайдаланууну киргизүү максатында Кыргыз Республикасынын

Өкмөтүнүн айрым чечимдерине өзгөртүүлөрдү киргизүү жөнүндө» токтомуна ылайык келтирүү максатында, Кыргыз Республикасынын Улуттук банк Башкармасы 2023-жылдын 14-июнунда «Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын айрым ченемдик укуктук актыларына өзгөртүүлөрдү киргизүү жөнүндө» токтом кабыл алган.

Бул токтомго ылайык, банктардын кардарлары санарип документтеринин версияларын сунуштоо менен банк кызматтарынан пайдалана алышат.

6. Ислам банк иши жана каржылоо принциптерине ылайык жүзөгө ашырылуучу банк кызматтарынын сапатын жакшыртууга жана аларды пайдалануу мүмкүнчүлүгүн кеңейтүүгө шарттарды түзүү максатында, Улуттук банк Башкармасынын 2023-жылдын 14-июнундагы №2023-П-12/38-3-(НПА) «Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын айрым ченемдик укуктук актыларына өзгөртүүлөрдү киргизүү тууралуу» токтому менен айрым ченемдик укуктук актыларга ислам банктык карталарына тиешелүү өзгөртүүлөр бекитилген.

7. Улуттук банктын ченемдик укуктук актыларын 2023-жылдын 29-мартындагы №74 Кыргыз Республикасынын «Насыялык маалымат алмашуу жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамына өзгөртүүлөрдү киргизүү тууралуу» мыйзамына жана 2023-жылдын 23-майындагы №105 «Кыргыз Республикасынын айрым мыйзам актыларына («Ысык-Көл» экологиялык-экономикалык тутумун туруктуу өнүктүрүү жөнүндө», «Күрөө жөнүндө» Кыргыз Республикасынын мыйзамдарына) өзгөртүүлөрдү киргизүү тууралуу» Мыйзамына ылайык келтирүү максатында, Улуттук банк Башкармасынын 2023-жылдын 30-августундагы №2023-П-12/55-1-(НПА) «Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын айрым ченемдик укуктук актыларына кредиттик маалымат алмашуу жана кыймылсыз мүлк маселелери боюнча өзгөртүүлөрдү киргизүү жөнүндө» токтому кабыл алынган.

8. Кыргыз Республикасынын Президентинин 2023-жылдын 5-сентябрындагы №217 «Кыргыз Республикасынын Мамлекеттик өнүктүрүү банкы» ачык акционердик коому жөнүндө» Жарлыгын аткаруу алкагында, Улуттук банк Башкармасы тарабынан 2023-жылдын 13-сентябрындагы «Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын «Кыргыз Республикасынын Мамлекеттик өнүктүрүү банкы» ААКтын ишин жөнгө салуу боюнча убактылуу чечимдери жөнүндө» токтому кабыл алынган.

Аталган токтомдо Улуттук банк Башкармасы тиешелүү чечим кабыл алганга чейин Улуттук банк Башкармасынын «Кыргыз Республикасынын Мамлекеттик өнүктүрүү банкы» ААКтын ишин жөнгө салуучу бир катар токтомдорунун аракетин убактылуу токтотуу тууралуу каралган.

9. Кыргыз Республикасында жашыл экономиканы туруктуу каржылоо жана өнүктүрүү принциптерин жайылтуу боюнча мамлекеттик программалардын иш-чараларын аткаруу максатында, Улуттук банктын Көзөмөл боюнча комитетинин 2023-жылдын 28-сентябрындагы №37/1 токтому менен Туруктуу каржылоонун факторлору (ESG-тобокелдиктер) менен байланышкан финансылык тобокелдиктерди, аныктоо, мониторинг жүргүзүү жана ачуу боюнча сунуш-көрсөтмөлөр бекитилген.

10. Банктык көзөмөл боюнча Базель комитетинин, атап айтканда, Базель II жана III эл аралык стандарттарын ишке киргизүүнүн алкагында, жана ЕАЭБге мүчө мамлекеттердин мыйзамдарын шайкеш келтирүү максатында, Улуттук банк Башкармасынын 2023-жылдын 25-октябрындагы №2023-П-12/67-3-(НПА) токтому менен COVID-19 пандемиясынан улам келип чыккан кырдаалга байланыштуу күчүнө киргизүү убактылуу токтотулган, коммерциялык банктардын иши тууралуу маалыматты ачып көрсөтүү жана ликвиддүүлүктүн ордун жабуу коэффициентин эсептөө маселелери боюнча Улуттук банктын ченемдик укуктук актыларын (2025-жылдан тартып) кайрадан күчүнө киргизүү боюнча чечим кабыл алынган.

11. Улуттук банктын ченемдик укуктук актыларын Кыргыз Республикасынын Министрлер Кабинетинин 2022-жылдын 18-ноябрындагы №637 «Кыргыз Республикасынын аймагында санариптик документтерди пайдаланууну киргизүү максатында Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн айрым чечимдерине өзгөртүүлөрдү киргизүү жөнүндө» токтомуна ылайык келтирүү максатында, Улуттук банк Башкармасынын 2023-жылдын 14-июнундагы №2023-П-12/38-4-(НПА)

«Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын айрым ченемдик укуктук актыларына өзгөртүүлөрдү киргизүү жөнүндө» токтому кабыл алынган.

12. Улуттук банк Башкармасы тарабынан 2023-жылдын 8-декабрындагы №2023-П-12/76-1-(БС) «Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын айрым ченемдик укуктук актыларына өзгөртүүлөрдү киргизүү жөнүндө» токтом кабыл алынган.

Белгиленген токтомдо коммерциялык банктар банк кызматтарын ишке ашыруу үчүн иши финансылык технологияларды иштеп чыгууга байланышкан туунду, караштуу компанияларды сатып алуусуна тиешелүү, ошондой эле ченемдик укуктук актыларды «Ден соолугунун мүмкүнчүлүктөрү чектелүү адамдардын укуктары жана кепилдиктери жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамына, ошондой эле «Кыргыз Республикасынын мамлекеттик тили жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамына ылайык келтирүү максатында өзгөртүүлөр каралды.

13. Улуттук банк Башкармасы тарабынан 2023-жылдын 13-декабрындагы №2023-П-12/77-1-(НПА) «Кыргыз Республикасынын Улуттук банк Башкармасынын 2020-жылдын 12-августундагы №2020-П-12/45-3-(НПА) «Атайын жөнгө салуу режими жөнүндө» жобону бекитүү тууралуу» токтомуна өзгөртүүлөрдү киргизүү тууралуу» токтому кабыл алынган. Ал атайын жөнгө салуу режими режимин түзүү жана жүргүзүү, анын ичинде атайын жөнгө салуу режиминин алкагында башка субъект (субъекттер) тарабынан сунушталып жаткан банктык операцияларды жана кызматтарды тесттен өткөрүү боюнча атайын жөнгө салуу режимин түзүүгө арыздарды кабыл алуу шарттарын жакшыртууга багытталган.

14. Чет өлкө валютасында жаңыдан берилген кредиттерди классификациялоо, ошондой эле өзгөчө абал киргизилген мезгилде активдерди классификациялоо боюнча Улуттук банктын колдонуудагы талаптарын жеңилдетүү максатында, Улуттук банк Башкармасынын 2023-жылдын 20-декабрындагы №2023-П-12/80-4-(НПА) «Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын Башкармасынын айрым ченемдик укуктук актыларына активдерди классификациялоо маселелери боюнча өзгөртүүлөрдү киргизүү жөнүндө» токтому кабыл алынган.

15. Кадимки банктар үчүн да, операцияларды ислам каржылоо принциптерине ылайык жүзөгө ашырган банктар үчүн да бирдей укуктук чөйрө түзүү максатында, Улуттук банк Башкармасынын 2023-жылдын 20-декабрындагы №2023-П-12/80-3-(НПА) токтому менен корпоративдик башкаруу, финансылык отчет, кредиттик тобокелдикти тескөө, активдерди классификациялоо жана ислам каржылоо принциптери боюнча операцияларды ишке ашырууда потенциалдуу жоготуулардын жана чыгым тартуулардын ордун жабууга каралган резердерди түзүү ж.б. маселелери боюнча айрым ченемдик укуктук актыларга өзгөртүүлөр бекитилген.

16. Террористтик ишти каржылоого жана кылмыштуу кирешелерди легалдаштырууга (адалдоого) каршы аракеттенүү боюнча мыйзамга өзгөртүүлөр киргизилишине байланыштуу, Улуттук банк Башкармасынын 2023-жылдын 27-декабрындагы №2023-П-12/82-7-(НПА) токтому менен Улуттук банктын бир катар ченемдик укуктук актыларына өзгөртүүлөр киргизилген.

Өзгөртүүлөргө ылайык:

- накталай чет өлкө валютасы менен алмашуу операциялары боюнча чектүү сумманын өлчөмү көбөйтүлгөн, аларды ишке ашырууда коммерциялык банктар жана банк эмес финансы-кредит уюмдары кардарга талаптагыдай текшерүү жүргүзөт;

- атайын механизм аныкталган, ага ылайык коммерциялык банктар террористтик ишти каржылоого жана кылмыштуу кирешелерди легалдаштырууга (адалдоого) каршы аракеттенүү боюнча ички контролдоо программасын ишке ашыруу алкагында, ырааттуу иш-чараларды жүргүзүүдө кардар менен иш боюнча мамилелерин убактылуу токтотууга же токтотууга укуктуу;

- инспекторлор үчүн банк эмес финансы-кредит уюмдарынын ишиндеги тобокелдиктерге баа берүүнүн жыйынтыгында отчет даярдоо жөнүндө талап белгиленген.

Ошондой эле токтомдо атайын эсептер жана коммерциялык банктардын капиталынын жетиштүүлүгүнүн (шайкештигинин) коэффициенттерин эсептөө маселелери боюнча өзгөртүүлөр камтылат.

ГЛОССАРИЙ

Банктык аманат (депозит) – бул финансы-кредит уюму тарабынан башка жак менен түзүлгөн келишим боюнча кайтарымдуулук, төлөөгө жөндөмдүүлүк, мөөнөттүүлүк шарттарында кабыл алынган акча каражаттар суммасы. Аманаттар мөөнөттүү жана талап боюнча төлөнүүчү болуп бөлүнөт. Талап боюнча төлөнүүчү аманаттардын сактоо мөөнөтү көрсөтүлбөйт, ал эми мөөнөттүү аманаттар – белгилүү бир мөөнөткө салынат.

Банктык кредиттер – бул банк тарабынан белгилүү бир мөөнөткө кайтарымдуулук жана кредиттик пайызды төлөөгө жөндөмдүүлүк шарттарында берилген акча каражаттары.

Валюта рыногу – чет өлкө валютасын сатып алуу-сатуу боюнча операциялар ишке ашырылган рынок. Экономикалык мазмуну боюнча – бул акча рыногунун сектору, мында валюта сыяктуу өзгөчө товарга суроо-талап менен сунуш тең салмактанып турат. Өз багыты жана уюштуруу формасы боюнча бул атайын институттар жана механизмдер топтому, алар өз ара суроо-талап менен сунуштун негизинде улуттук жана чет өлкө валютасын эркин сатуу жана/же сатып алуу мүмкүнчүлүгүн камсыз кылат.

Акча рыногу – бул катышуучулар ортосунда кредиттер жана баалуу кагаздар формасындагы каражаттар кыска мөөнөткө сунушталган жана алынган рынок.

Баалуу кагаздардын кирешелүүлүгү – баалуу кагаз боюнча жылдык кирешенин анын рыноктук баасына карата катышы; баалуу кагаздын ээси алган пайда ченеми (нормасы).

Турак жайдын жеткиликтүүлүк индекси – жарандардын квартира сатып алуу мүмкүнчүлүгү көз карашынан алганда, турак жай рыногунун абалынын көрсөткүчү. Стандарттуу квартиранын (54 чарчы метр жалпы аянты менен) орточо рыноктук наркынын үч адамдан турган үй-бүлөнүн (эки чоң адам жана бир өспүрүм) орточо жылдык кирешесине катышы катары эсептелет.

Төлөм системаларынын жеткиликтүүлүк коэффициенти – системанын пайдалануучулары үчүн алардын талаптары боюнча кызмат көрсөтүүлөрдөн жана маалыматтардан пайдалануу мүмкүнчүлүгү катары системанын жеткиликтүүлүгүн мүнөздөгөн көрсөткүч. Техникалык үзгүлтүктөрдөн улам иштебей токтоп калуулар, электр энергиясын өчүрүүлөр, системанын операциялык күнүн кеч баштоо же эрте аяктоо, системадан пайдалануу убактысын кыскартат.

Төлөм системаларынын ликвиддүүлүк коэффициенти системанын катышуучуларынын эсептеринде төлөмдөрдү жана эсептешүүлөрдү жүргүзүү үчүн ликвиддүү каражаттардын жетиштүүлүгүн мүнөздөйт.

Макропруденциалдык талдап-иликтөө – бүтүндөй финансы системасынын күчтүү жактарын жана чабал жерлерин баалоо жана мониторинг жүргүзүү.

Минималдуу керектөө бюджетти – жашоо минимумуна ылайык келген минималдуу ыңгайлуулуктардын жана кызмат көрсөтүүлөр топтомунун наркы.

Баалуу кагаздар рыногу – уюштурулган биржалар жана түзүмдөр (баалуу кагаздардын компания-депозитарийлери, эсепке алуу жана клирингдик палаталар), ошондой эле биржанын ишине байланышкан кызмат көрсөтүүлөрдү сунуштаган башка компаниялар. Бул категорияга иши финансылык корпорациялар тарабынан камсыздалган депозитарийлер жана электрондук клиринг системалары, ошондой эле биржалардын жана аларга байланыштуу институционалдык бирдиктердин ишине көзөмөл жүргүзгөн же аларды жөнгө салган улуттук өз алдынча жөнгө салуучу уюмдар кирет.

Стресс-тесттер – портфелдин макроэкономикалык жагдайда же өзгөчө, бирок чындыкка жакын жагдайларда олуттуу өзгөрүүлөргө дуушар болушуна баа берүү үчүн колдонуучу ыкмалар.

Жумушсуздук деңгээли – айкын жумушсуз жарандардын санынын экономикалык жигердүү калктын жалпы санына карата пайыздык катышы.

Финансылык активдер өзүндө капиталга катышуу инструменттерин жана инвестициялык фондулардын пайларын/акцияларын, карыздык инструменттерди, туунду финансылык инструменттерди кызматкерлер үчүн акцияларга опциондорду жана монетардык алтынды камтыйт.

VaR (value at risk) – белгилүү бир мезгил ичинде мүмкүн болуучу акчалай түрдө максималдуу жоготуулар.

КЫСКАРТУУЛАРДЫН ТИЗМЕСИ

ААК – ачык акционердик коому
АКШ – Америка Кошмо Штаттары
АФКУ – адистештирилген финансы-кредит уюму
ББПБ – Бирдиктүү банктар аралык процессинг борбору
БФКУ – банк эмес финансы-кредит уюмдары
ГСРРВ – Айкын убакыт ыргагында эсептешүүлөрдүн grosстук системасы
ЖАК – жабык акционердик коому
ИДӨ – ички дүң өнүм
КБ – коммерциялык банк
КБИ – керектөө баа индекси
КЖК – капиталдын жетиштүүлүк коэффициенти
КЗ.1. – экономикалык ликвиддүүлүк ченеми
Жер агенттиги – Кыргыз Республикасынын Министрлер Кабинетине караштуу Жер ресурстары, кадастр, геодезия жана картография мамлекеттик агенттиги
КР УСК – Кыргыз Республикасынын Улуттук статистика комитети
КС КК – Кредиттик союздардын каржы компаниясы
МКВ – мамлекеттик казына векселдери
МКО – мамлекеттик казына облигациялары
МФУ – микрофинансылык уюм
М2 – акча массасы
Мамфинкөзөмөл – Кыргыз Республикасынын Экономика жана коммерция министрлигине караштуу финансы рыногун жөнгө салуу жана көзөмөлдөө мамлекеттик кызматы
Улуттук банк – Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы
п.п. – пайыздык пункт
ПРБО – мезгил-мезгили менен берилүүчү регулятивдик банктык отчет
ПКС – пакеттик клиринг системасы
РППУ – потенциалдуу жоготуулардын жана чыгым тартуулардын ордун жабууга каралган резерв
ТСК – таза суммардык капитал
ФАО (FAO) – БУУнун Азык-түлүк айыл чарба уюму
ФКУ – финансы-кредит уюму
ROA (Return on assets) – активдердин кирешелүүлүк коэффициенти
ROE (Return on equity) – өздүк капиталдын кирешелүүлүк коэффициенти
DTI (Debt-to-Income) – карыз алуучунун негизги жылдык кирешесине кредит берүү учурунда (негизги карыздын суммасын жана жарыяланган (билдирилген же декларацияланган) отчеттук мезгил ичиндеги төлөм пайыздарын кошо алганда) карыз алуучунун кредиттер боюнча төлөө суммасынын катышы
LTV (Loan-to-Value Ratio) – берилген кредиттердин көлөмүнүн күрөөлүк камсыздоонун наркына карата катышы
SWIFT (Society for Worldwide Interbank Financial Telecommunications) – маалыматтарды берүүнүн жана төлөмдөрдү өткөрүүнүн эл аралык банктар аралык системасы